

องค์ความรู้ทางการแพทย์แผนไทยเกี่ยวกับโรคฝีในคัมภีร์ทิพย์มาลา  
กรณีศึกษา หมอจำเนียร จันทร์สดีไส

The study of Thai traditional medical knowledge about pox in the  
Thipmala Book the Case study of Mr. Jumnean Chan-Sod Sai

ชลชิต คำพันธ์<sup>1</sup> ฉลองรัฐ ทองกันทา<sup>2</sup> อนุรักษ์พร ศิริยั่งยืน<sup>3</sup> และศศิประภา ภูสุวรรณ<sup>4</sup>  
Chonchid kamphan<sup>1</sup> Chalongrat Thongkantha<sup>2</sup> Ananyaphon Sittangyen  
and Sasiprapha Phusuwan<sup>4</sup>

**บทคัดย่อ**

การศึกษาองค์ความรู้ทางการแพทย์แผนไทยเกี่ยวกับโรคฝีในคัมภีร์ทิพย์มาลา กรณีศึกษา หมอจำเนียร จันทร์สดีไส มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาองค์ความรู้ทางการแพทย์แผนไทยเกี่ยวกับโรคฝีในคัมภีร์ทิพย์มาลา โดยมีการเก็บรวบรวมองค์ความรู้ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบมีโครงสร้าง และแบบไม่มีโครงสร้าง การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และแบบไม่มีส่วนร่วม และการจดบันทึก พบว่า หลักการของหมอพื้นบ้าน ชื่อที่หมอใช้เรียกชื่อโรค กลไกการเกิดโรค อาการของโรค หลังการรักษาและหลักการใช้สมุนไพร หมอพื้นบ้าน ล้วนได้จากบรรพบุรุษ ศึกษาจากอาจารย์แพทย์แผนไทย และจากการศึกษาในตำราต่างๆ ด้วยตนเอง ซึ่งในคัมภีร์ทิพย์มาลามีทั้งหมด 19 ลักษณะโรค ส่วนหมอพื้นบ้านสามารถวินิจฉัยได้ 16 ลักษณะโรค ตำรายาของคัมภีร์ทิพย์มาลามีทั้งหมด 81 ตำรับ แต่ละตำรับจะมีสมุนไพรเพียง 2 – 5 ชนิด และมีตำรับที่มีหัวยาข้าวเย็นเหนือ และหัวยาข้าวเย็นใต้ เป็นส่วนประกอบในตำรับถึง 6 ตำรับ พบหลักฐานการใช้ยาสมุนไพร 3 แบบ คือ ยาต้ม ยาแคปซูล ยาฝนแล้วนำไปทา กระบวนการศึกษานี้เป็นการศึกษาองค์ความรู้ทางการแพทย์พื้นบ้านให้เป็นระบบ เพื่อส่งเสริมการแพทย์พื้นบ้านให้คงอยู่สืบต่อไป

**คำสำคัญ :** หมอพื้นบ้าน, การแพทย์พื้นบ้าน, คัมภีร์ทิพย์มาลา

## Abstract

The study of Thai traditional medical knowledge about pox in the Thipmala Book the Case study of Mr. Jumnean Chan-Sod Sai. The purposes of the study were to study about traditional medical about skin abscess in the Thipmala Book the case study of Mr. Jumnean Chan-Sod Sai. Collecting medical knowledge by using in depth interview with structure and non- structure. Observing co-operate and non-co-operate and collecting the record.

The study results were the principle of traditional doctor to name the diseases, incident of disease, disease symptoms, principle of healing and using herbal. Traditional doctor have received knowledge from predecessor, studied by teachers of Thai traditional doctors, and from self- studied. Inside The Thipmala Book has 19 kinds of diseases characteristics. In part of Thai traditional doctors are able to diagnose 16 diseases characteristics. There are a total 81 recipes for the drug of the The Thipmala Book, in each recipe would have plenty kind of herbals. Thai traditional doctor would have 8 recipes, in each recipe would have 2-5 kinds of herbals. Leavening agent herbs of Khao Yen Nuea and Khao Yen Tai have got 6 recipes. Herbal for medical using has 3 ways for consuming, there are; boiled, capsules, grind and apply. This study process is a systematic study of knowledge of Thai traditional medicine, to promote Thai traditional medicine further.

**Keywords :** Thai Traditional Doctor, Thai Traditional medicine, The Thipmala Book.

## 1. บทนำ

การแพทย์แผนไทยนับว่าเป็นภูมิปัญญาของชาติ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดมาแต่โบราณ ควบคู่มากับสังคมไทย เป็นองค์ความรู้ที่ผ่านการสังเกต ทดลองใช้ คัดเลือก พัฒนาและถ่ายทอดสืบทอดกันมา เพื่อแก้ปัญหาสุขภาพให้สมดุลกับบุคคล สังคม และสภาพแวดล้อม และมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัย ภูมิปัญญาสามารถสะท้อนความสัมพันธ์ได้ 3 ลักษณะ คือ 1) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ 2) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสังคมหรือชุมชน 3) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ นับว่าการแพทย์ดั้งเดิมของไทยก็ผูกพันกับความเชื่อดังกล่าว อันได้แก่ ความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ หรือการเคารพธรรมชาติ ดังจะเห็นได้จากการบวงสรวงเทพ เทวดา เจ้าป่า เจ้าเขา แม่ธรณี เป็นต้น ต่อมามีการลองผิดลองถูก จดจำสมุนไพร เกิดเป็นการแพทย์พื้นบ้าน อันเป็นการแพทย์ที่เกิดจากการเรียนรู้ทดสอบเรื่องสรรพคุณสมุนไพร ทั้งจากพิธีกรรมความเชื่อดั้งเดิมผสมผสานกับการแพทย์ประสบการณ์ จึงเกิดระบบการแพทย์พื้นบ้าน จากนั้น การแพทย์แผนไทยก็

ได้รับอิทธิพลจากภายนอก ซึ่งเกิดจากอิทธิพลของขอม อินเดีย และจีน ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนและผสมผสานให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไทย (กิตติลีสยาม, 2554)

ในปี พ.ศ. 2559 ได้มีการสำรวจเกี่ยวกับภาวะการเจ็บป่วยและการเข้ารับบริการด้านการแพทย์แผนไทยและการแพทย์พื้นบ้าน จากเอกสารผลการสำรวจอนามัยและสวัสดิการของสำนักงานสถิติแห่งชาติปี พ.ศ. 2552, 2554 และ 2556 จากประชากรที่อาศัยในครัวเรือนทั่วประเทศปีละ 28,000 ครัวเรือนมาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่าประชากรไทยที่เจ็บป่วยส่วนใหญ่รวมถึงผู้ป่วยโรคเรื้อรังเลือกไปรักษาที่สถานพยาบาลภาครัฐ การไปหาหมอพื้นบ้านหมอแผนโบราณ หมอหนองไทยมีค่อนข้างน้อยไม่ถึงร้อยละ 2 ของประชากรที่เจ็บป่วย การรักษาด้วยยาสมุนไพรในภาพรวมมีแนวโน้มลดลงโดยพบว่ากลุ่มอายุ 25-59 ปีที่เจ็บป่วยมีการใช้ยาแผนโบราณ ยาสมุนไพรระหว่างร้อยละ 51.0 ถึง 60.3 ของประชากรที่เจ็บป่วยทั้งหมด (รัฐณี จันทร์เกษ และคณะ, 2559) จากการสืบค้นข้อมูล โรคภัยของคนไทยในยุคปัจจุบัน โรคที่เป็นปัญหาเรื้อรังด้านสุขภาพ และเป็นภัยเงียบที่สามารถฆ่าชีวิตคนไทยไปได้หลาย ล้านคน ซึ่งในสองโรคที่พบมากที่สุดคือ โรควัณโรคและโรคมะเร็ง (กลุ่มงานสุขศึกษาโรงพยาบาลบุรีรัมย์, 2562) โดยโรควัณโรคนั้น องค์การอนามัยโลกจัดให้ประเทศไทย เป็น 1 ใน 14 ประเทศทั่วโลกที่มีภาวะวัณโรค จากรายงานองค์การอนามัยโลกปี พ.ศ. 2559 คาดประมาณว่า ประเทศไทยมีผู้ป่วยวัณโรค 120,000 ราย ของผู้ป่วยวัณโรคทั้งหมดโดยเสียชีวิตปีละ 0.4 ล้านคน (สำนักวัณโรค กลุ่มยุทธศาสตร์และประเมินผล, 2560) และโรคมะเร็งเป็นปัญหาทางสาธารณสุขของโลก เป็นสาเหตุการตายประมาณ 13% ของคนตายทั้งหมดซึ่งเป็นจำนวนมากกว่า 6 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2537 มีจำนวนผู้ป่วยโรคมะเร็งมากกว่า 18 ล้านคนและมีผู้ป่วยใหม่ประมาณ 9 ล้านคน ในทุกๆ ปี (สถาบันมะเร็งแห่งชาติ, 2555) ซึ่งจะเห็นได้ว่าสองโรคที่กล่าวมานั้นล้วนเป็นโรคที่ต้องใช้ระยะเวลาในการรักษานาน โอกาสที่จะหายจากโรคนี้น้อย และการแพทย์แผนปัจจุบันจะละเลยต่อผู้ป่วยกลุ่มนี้เนื่องจากต้องไปรักษาผู้ป่วยที่เป็นโรคที่สามารถรักษาให้หายได้และใช้ระยะเวลาไม่นาน จากที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อที่จะเป็นการอนุรักษ์และดำรงไว้ ซึ่งภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านไทย และเพื่อสนับสนุนการใช้ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านไทยในการรักษาร่างกายให้เพิ่มขึ้น ให้ประชาชนหันมาใช้การรักษาหมอพื้นบ้านที่มีความรู้สั่งสมมานาน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับการรักษาโรควัณโรคและมะเร็งโดยใช้ความรู้ทางภูมิปัญญาทางการแพทย์แผนไทย ซึ่งทางการแพทย์แผนไทยนั้นมีคัมภีร์หนึ่งที่กล่าวเกี่ยวกับฝี (วัณโรค) 19 ลักษณะและวิธีการใช้ยาในการรักษาอาการฝี (วัณโรค) แต่ละประเภท ชื่อคัมภีร์ว่า พระคัมภีร์ทิพย์มาลา หากนำคัมภีร์นี้เทียบเคียงกับโรคปัจจุบัน ส่วนใหญ่ที่กล่าวถึงนั้นจะเป็นโรคที่เกี่ยวกับโรควัณโรคและมะเร็ง (หน่วยข้อมูลสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2535) และจากการสำรวจหมอพื้นบ้านในจังหวัดพิษณุโลกที่มีภูมิปัญญาในการรักษาวัณโรคและมะเร็ง ผู้วิจัยจึงเลือก กรณีศึกษา นายจำเนียร จันทร์สดใส เนื่องด้วย นายจำเนียร จันทร์สดใส ซึ่งเป็นแพทย์พื้นบ้านจังหวัดพิษณุโลกเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงด้านการแพทย์แผนไทยเคยได้รับรางวัลมากมาย เช่นได้รับรางวัลนักปราชญ์ท้องถิ่นที่สร้างประโยชน์แก่ชุมชน ได้รับรางวัลบุคคลต้นแบบด้านปราชญ์ชาวบ้านในแพทย์พื้นบ้านที่มีชื่อเสียงในด้านการใช้สมุนไพร นอกจากนี้ยังเป็นหมอพื้นบ้านที่มีการรักษาโรคมะเร็งอีกด้วย

ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงศึกษารวบรวมองค์ความรู้ของหมอจำเนียร จันทร์สไต เกี่ยวกับเกี่ยวกับผีในคัมภีร์ทิพย์มาลา เพื่อเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านในการรักษาโรคไวรัสและโรคมะเร็ง รวมถึงช่วยส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านไทยให้คงอยู่ต่อไป

## 2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาองค์ความรู้ทางการแพทย์แผนไทยเกี่ยวกับโรคผีในคัมภีร์ทิพย์มาลา กรณีศึกษา หมอจำเนียร จันทร์สไต

## 3. แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาองค์ความรู้ทางการแพทย์แผนไทยเกี่ยวกับโรคผีในคัมภีร์ทิพย์มาลา กรณีศึกษา หมอจำเนียร จันทร์สไต ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ 3.1 แนวคิดเกี่ยวกับระบบการแพทย์พื้นบ้าน 3.2 คัมภีร์ทิพย์มาลา 3.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาองค์ความรู้ทางการแพทย์แผนไทยเกี่ยวกับโรคผีในคัมภีร์ทิพย์มาลา กรณีศึกษา หมอจำเนียร จันทร์สไต และเพื่อรวบรวมองค์ความรู้ให้เป็นหมวดหมู่สามารถนำไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในคลินิก ดังนั้นคณะผู้ศึกษาจึงได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นที่สำคัญสรุปได้ดังนี้

### 3.1 แนวคิดเกี่ยวกับระบบการแพทย์พื้นบ้าน

#### 3.1.1 ลักษณะเด่นของการแพทย์พื้นบ้าน

สถาบันการแพทย์แผนไทย, 2543 การแพทย์พื้นบ้าน (Traditional Medicine) เป็นภูมิปัญญาในการดูแลและบำบัดโรคที่เกิดจากประสบการณ์ตรงของผู้คนในชุมชนที่ผ่านการลองผิดลองถูก มีการคิดค้น พัฒนา สังเกตและถ่ายทอดกันมาหลายชั่วอายุคนจนกลายเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันไปตามแต่สังคมวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งวิธีการวินิจฉัยโรค การเรียกชื่อโรคและการรักษาโรค ลักษณะเด่นของการแพทย์พื้นบ้าน มีดังนี้ 1) เป็นระบบการแพทย์แบบองค์รวมที่มีแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความป่วยว่าไม่ได้หมายถึง ความผิดปกติของร่างกาย เพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงความสัมพันธ์สังคมและสภาพสิ่งแวดล้อม 2) การรักษาโรคได้ผลดีในกลุ่มที่อาการไม่ชัดเจน ซึ่งหมอและผู้ป่วยเชื่อว่าเกิดจากอำนาจเหนือธรรมชาติแยกออกไม่ชัดเจน ระหว่าง อาการทางกายและทางจิต 3) มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน เนื่องจากชาวบ้านและหมอพื้นบ้านมีพื้นฐานทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต การศึกษาและฐานะทางเศรษฐกิจใกล้เคียงกันจึงไม่มีความแตกต่างระหว่างชนชั้น 4) เสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าแพทย์แผนปัจจุบันซึ่งส่วนใหญ่ผู้ป่วยสามารถกำหนดค่ารักษาได้ตามฐานะเศรษฐกิจ 5) วินิจฉัยและรักษาโรคได้ตามบริบททางสังคมวัฒนธรรม 6) มีประสิทธิภาพในการรักษาโรคบางโรคได้แน่นอน 7) ผู้ป่วยมีความพอใจในรูปแบบการบริการ เพราะไม่ยุ่งยากซับซ้อน

#### 3.1.2 การแพทย์พื้นบ้านในภูมิภาคต่าง ๆ ของไทย

แบ่งออกเป็น 4 ภูมิภาคคือ การแพทย์พื้นบ้านภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคอีสาน ภาคใต้ การแพทย์พื้นบ้านภาคเหนือชาวล้านนา มีความเชื่อว่าสาเหตุความเจ็บป่วยเกิดจากสาเหตุหลักดังต่อไปนี้ สาเหตุที่ 1

จากความเจ็บป่วยเพราะถูกผีกระทำ สาเหตุที่ 2 จากโรคที่เกิดจากคนทำ สาเหตุที่ 3 จากโรคที่เกิดจากการกระทำผิดจารีตประเพณี สาเหตุที่ 4 จากโรคที่เป็นไปตามเคราะห์หรือโชคชะตาในช่วงที่เคราะห์ร้าย สาเหตุที่ 5 จากโรคที่เป็นไปตามกฎแห่งกรรม สาเหตุที่ 6 จากโรคที่เกิดจากความแปรปรวนและไม่สมดุลของธาตุ 4 ในร่างกาย สาเหตุที่ 7 จากโรคที่เกิดจากขวัญออกจากร่าง

ความหลากหลายของสาเหตุการเกิดโรคข้างต้น ทำให้ทางภาคเหนือมีหมอพื้นบ้านหลายประเภท เช่น หมอผี หมอสู่วัณญ์ หมอสะเดาะเคราะห์ หมอเมือง หมอทรง หมอสมุนไพรร และพระสงฆ์

การแพทย์พื้นบ้านภาคกลางเนื่องจากภาคกลางเป็นบริเวณที่ราบลุ่มกว้างใหญ่ และทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์จึงทำให้มีโอกาสติดต่อกับสังคมภายนอกเกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของภูมิภาคอื่นมารวมเข้าไว้ด้วยกันจึงก่อให้เกิด ความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมในเรื่องการดูแลสุขภาพสุขภาพ สามารถแบ่งได้สองกลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มการแพทย์แผนปัจจุบันและกลุ่มการแพทย์พื้นบ้าน

กลุ่มการแพทย์พื้นบ้านอิทธิพลของการแพทย์พื้นบ้านในภูมิภาคนี้มีลักษณะความเชื่อมาจากสาเหตุการเกิดโรคตามทฤษฎีการแพทย์แผนไทย ซึ่งเป็นเพราะได้ข้อมูลพื้นฐาน จากยาตำราไทยโบราณจากหลาย ๆ ตำราเช่น ตำรับยาวัตโพธิ์ ตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ ตำราเวชศาสตร์วรรณ เป็นต้นและได้รับอิทธิพลพื้นบ้าน ความรู้จากมอญ ทวารดี และอินเดียด้วย รวมทั้งอิทธิพลทางด้านภาษาบาลี สันสกฤตที่ใช้บันทึกตำรับยา จึงทำให้การเรียกชื่อโรคมีความแตกต่างจาก ภูมิภาคอื่น ๆ เช่น กษัย มุตกิด สันทฆาต เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่าการแพทย์พื้นบ้านของภาคกลางมีระบบแบบแผนในการรักษาที่ชัดเจนมากกว่าในภูมิภาคอื่น ๆ สำหรับหมอพื้นบ้านในพื้นที่ไปตามตำรายาต่าง ๆ ที่มีบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น ยาต้ม ยาหม้อ ยานัตถุ ยาฝน ยาเป่า ฯลฯ รวมถึงขนาดแบบราชสำนักและการขนาด แบบเฉลยศักดิ์

การแพทย์พื้นบ้านภาคอีสานโดยภาพรวมการแพทย์พื้นบ้านภาคอีสาน เป็นกระบวนการรักษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างปัจจัยต่าง ๆ เช่น สภาพภูมิศาสตร์ กระบวนการทางวัฒนธรรม ซึ่งนำไปสู่การทดลอง การเรียนรู้ และการถ่ายทอดในกลุ่มของคน ใช้ทั้งวิธีการรักษาแบบธรรมชาติ ไสยศาสตร์และพุทธศาสตร์ร่วมกันสาเหตุการเจ็บป่วยในโลกทัศน์ของชาวอีสานมีความคล้านคลึงกับทางภาคเหนือ คือ 1) ความเจ็บป่วยเกิดจากขวัญ 2) ความเจ็บป่วยเกิดจากผี 3) ความเจ็บป่วยเรื่องความสมบูรณ์ของร่างกาย หมอพื้นบ้านของภาคอีสานมี 2 ประเภทคือ 1) หมอรักษาโรคที่เกิดจากสิ่งเหนือธรรมชาติ 2) หมอรักษาโรคที่มีสาเหตุเกิดมาจากธรรมชาติ

การแพทย์พื้นบ้านภาคใต้มีพื้นฐานความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพคล้ายคลึงกับภาคกลาง คือเชื่อว่าสาเหตุของการเจ็บป่วยเกิดจากการเสียสมดุลของธาตุ 4 จะต่างกัน ตรงตัวยาสุมุนไพรรที่นำมาใช้ เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศที่ต่างกันทำให้ วัตถุประสงค์ต่างกันด้วยจากหลักฐานทางด้านเอกสาร พบว่า หมอพื้นบ้านภาคใต้มีความชำนาญในเรื่องของโรคผิวหนัง รองลงมาคือการรักษาเยาเสพติดและมะเร็ง ตัวยาที่ใช้รักษาโรคผิวหนังจะมีลักษณะเป็นน้ำมันหรือขี้ผึ้งและด้วยปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์ที่มีการปลูกมะพร้าวกันมาก จึงมีการนำน้ำมันมะพร้าวมาเป็นส่วนหนึ่งของตำรับยาด้วยตัวยาอื่น ๆ ที่ใช้รักษามีลักษณะเป็นยาหม้อ ยาต้ม ยาทา ส่วนความเชื่อเรื่องโรคที่เกิดจากสิ่งเหนือธรรมชาติจะพบน้อยมากเมื่อเทียบกับภาคเหนือและภาคอีสาน สำหรับการขนาด ถือเป็นเอกลักษณ์ของแพทย์พื้นบ้านในภาคใต้คือการรำนโถงชาติตตนของภาคกลางอีกด้วย

## 3.2 คัมภีร์ทิพย์มาลา

### 3.2.1 ลักษณะผี (วินโรค)

ลักษณะผี (วินโรค) 19 ประการ ปุณะจะประรัง ว่าด้วยลักษณะวินโรค อันบันเกิดกาย เพื่อจตุธาตและตรีสมุฏฐานอันใดอันหนึ่งซึ่งวิปริต เป็นชาติจรณะ โดยหย่อนโดยพิการก็ดี ระคนกันเข้าแล้วตั้งต่อมขึ้น มีประเภทต่างๆ ให้บุคคลทั้งหลาย ซึ่งเรียนรู้ไปเบื้องหน้า พอแจ้งได้แต่โดยสังเขป ตามอาจารย์ท่านกล่าวไว้ใน คัมภีร์ฉันทศาสตร์ทั้งปวงสืบกัน 1. ฝิปลวก เมื่อบังเกิดจะกระทำให้เจ็บในทรวงอกที่ตั้งแห่งดวงหทัย ตลอดไป ตามสันหลัง ให้หอมเหลือง ให้อาเจียนเป็นโลหิต ไอเหม็นคาวคอบ บริโภคอาหารมิได้ นอนมิหลับ 2. ฝิฤดูณะ ราย เมื่อจะบังเกิดนั้นให้ติ่งแน่นในทรวงอก อาการกระทำพิษกลางคืนมากกว่ากลางวัน ให้จับไข้สะท้านร้อน สะท้านหนาวไปทั้งตัว บริโภคอาหารมิได้ นอนมิหลับ 3. ฝิมานทรวง เมื่อจะบังเกิดกระทำให้ออกเสียด หายใจ ชัดในทรวงอก เจ็บกลางวันกลางคืน ให้ไอเป็นเสมหะเหนียว ให้ชুবอม ให้แน่นหน้าอกเป็นกำลั้ง 4. ฝิธนูธรวาต เมื่อบังเกิดกระทำให้เจ็บหน้าอกตลอดสันหลัง ให้ปวดขบเป็นกำลั้ง ให้ปวดเมื่อยทุกข้อ ทุกกระดูก ทำวิงเวียน บางทีทำให้ชัุดจจาและปัสสาวะ ให้ท้องขึ้นไม่รู้วาย ให้ออกเสียดจุกแตกที่ยอดอก ให้ชুবอม บริโภคอาหารไม่มีรส ให้จักษุแข็งนอนไม่หลับ อาการกระทำให้ปวดกลางคืนมากกว่ากลางวัน มีพิษต่าง ๆ 5. ฝิภาชร เมื่อจะบังเกิดกระทำให้บวมเป็นลำขึ้นไปตามเกลียวปัดคาค ให้จับเป็นไข้สะท้านร้อน สะท้านหนาว ให้โลมาชันทุกขุมขน ให้ตัวแข็งกระด้าง จะลุกนั่งให้ออกเสียว ไหวตัวมิได้ 6. ฝิยอดคว่า เมื่อจะบังเกิดกระทำให้ปวดอยู่ณภิน้อยล่องลงไปถึงทวารหนัก ให้ปวดตลอดไปหน้าตะโพก ให้เจ็บเป็นเพลลา สะบัดร้อนสะบัดหนาว ให้ปวดแตกกลางคืน ถ้ากลางวันคลายให้หน่อย กระทำพิษต่าง ๆ 7. ฝิรวงผึ้ง เมื่อจะบังเกิดกระทำให้น้ำชาย ตับเบื้องขวา ให้ออกตลอดสันหลัง ให้ตัวเหลืองหน้าเหลือง จักษุเหลืองดุจขม้น ปัสสาวะเหลืองดุจน้ำกรัก ให้จับสะบัดร้อนสะท้านหนาว ให้มีนติง ให้เมื่อยทุกข้อทุกกระดูก ให้อ้อมด้วยลม บริโภคอาหารมิได้ 8. ฝิมะเร็งทรวง เมื่อจะบังเกิดกระทำให้เป็นมูกเลือดหลายครั้งหลายหน ดุจเป็นบิด แล้วก็หายไป อยู่ ๆ ก็กลับเป็นมาเล่า ให้ปวดขบยอกเสียด จุกแตกแน่นหน้าอกเป็นกำลั้ง ให้ออกตลอดสันหลังให้วิงเวียน ให้ไอ ให้หอบ ให้หิว หาแรง มิได้ ชুবอม มักให้ครันตัว ให้เมื่อยทุกข้อทุกกระดูก 9. ฝิธรสูทร เมื่อจะบังเกิดทำให้เจ็บปวดสันหลัง ให้เมื่อย ให้จุกแตกเป็นกำลั้ง ให้เสียดในอุทร ให้ชুবอม บริโภคอาหารมิได้ มักกระทำพิษให้เป็นไปต่างๆ 10. ฝิธนูทวน เมื่อบังเกิดทำให้ฟกบวมขึ้นตามเส้นสัณฑฆาต ให้ติงท้อง ตลอดสันหลังให้สันหลังแข็งลุกนั่งไม่ได้ ให้ออกเสียด เป็นกำลั้ง ให้ระบมไปทั่วทั้งท้อง ให้ท้องบวมใหญ่ขึ้น 11. ฝิสูวรรณเศียร เมื่อจะบังเกิดแต่สมองกระดูกพิการ ตั้งขึ้นดุจจอกหูหนู มีสีเหลือง มีรากหยั่งถึงหัวใจ มีปะเภทกระทำให้เมื่อยต้นคอ ให้เจ็บขึ้นไปถึงกระหม่อม ให้จักษุมืด ให้โสตประสาทติง ให้ปวดศีรษะดังจะทำลาย ให้เจ็บทุกเส้นโลมา ให้ร้อนในกระหม่อมและกระบอก จักษุ และช่องโสตประสาท ถ้าตั้งบุพโพขึ้นแล้ว กระทำพิษให้กลุ่มดวงหทัย ให้สะบัดร้อนสะท้านหนาว ให้คลั่งหาสมปฤติมิได้ เมื่อบุพโพจะแตกนั้น บางทีออกทางจักษุทั้งสอง บางทีออกทางช่องโสตทั้งสอง ถ้าออกทางช่องอันใด ช่องอันนั้นก็พิการ 12. ฝิชื่อทันตะกฐัญจ หรือ ทันตฤถิง บังเกิดในกราม ถ้าบังเกิดขึ้นกรามซ้าย ชื่อทันตมุนลั้ง ถ้าขึ้นข้างขวาชื่อ ทันตะกฐัญจ อาการเหมือนกัน คือเมื่อแรกตั้ง มีสีฐานดังเมล็ดข้าวโพด มีสีแดงเหลือง เหมือนลูกหว้า บางทีแข็งดุจเม็ดหูด ร้ายนัก เมื่อแตกออกมีสีฐานดังดอกลำโพง แล้วเปื่อยลาม เข้าไปถึงลำคอ มีน้ำเหลืองมากกว่าบุพโพ มีพิษกล้ายิ่งนัก ทำให้ปวดตั้งแต่ต้นคางไปถึงกระหม่อม ฟกบวม

ออกมาภายนอก ให้จับสะท้อนร้อนสะท้อนหนาว บริโภคอาหารไม่ได้ แพทย์ไม่รู้เรียกว่ามะเร็งร่ามะขนาดตายเสีย เป็นอันมาก 13. ฝีทันตะมุลา บังเกิดแก้มซ้ายและแก้มขวา เมื่อแรกนั้นดูอาการและประเภเหมือนปูนกัดปาก ดูสัญญาณดัง ฉะลุกะ เข้าเกาะจับอยู่ตามกระพุ้งแก้ม มีสีแดงดังสีเสนอ่อน อาการให้เสบร้อนในกระพุ้งแก้ม แล้วให้แก้มนั้นเหน็บซา บางทีให้ฟกบวมออกมา ภายนอกมียอดบานเหมือนดอกลำโพง เป็นหนอง 1 ส่วน น้ำเหลือง 2 ส่วน ถ้าผู้ใดเป็นเข้า ถือว่าเป็นกรรม เป็นอสาทิยะโรค 14. ฝีราหูกลืนจันทร์ บังเกิดใต้ต้นลิ้น มีสัญญาณดังดวงพระจันทร์ ต่ออ้าปาก ออกถึงเห็นครึ่งหนึ่งลับเข้าอยู่ในลำคอไม่เห็นครึ่งหนึ่ง ทำให้ฟกบวม ในลำคอเป็นกำลัง บริโภคข้าวน้ำมักให้สำลักขึ้นไปในนาสิกทุกที ถ้าแก่ขึ้นให้แดงดังผลอุทุมพรสุก ให้มีพิษ ให้มีพิษเจ็บยิ่งนัก จับสะบัดร้อนสะท้อนหนาว เจรจาไม่ค่อยจะได้ มีหนองและน้ำเหลืองเท่ากัน เป็นอติสัยโรค 15. ฝีพองสมุทร บังเกิดเพื่อวาโยโลหิตระคนกันขึ้นในคอ ต้นขากรรไกร แรกขึ้นมีสัญญาณดังหลังเบี้ย ถ้าขึ้นขวา ตัวผู้ ขึ้นซ้ายตัวเมีย กระทำให้เจ็บในลำคอเป็นกำลังจะกลืนข้าวกลืนน้ำไม่ได้ ให้เจ็บปวดดังจะขาดใจตาย ถ้ายา ถูกก็เคลื่อนหายไป ถ้ายาไม่ถูกก็จำเริญขึ้นเป็นหนอง ทำพิษให้สะบัดร้อนสะท้อนหนาวดุจไข้จับ ให้เชื่อมมัว ให้ร้อนศิริระตลอดปลายเท้า แต่ไม่เหมือนไข หรือสันนิบาต ให้ทุนทุรายไปจนกว่าหนองจะแตก วัณโรคพอง สมุทร นี้ เป็นยาปะยะโรค (รักษาได้ไม่ตาย) 16. ฝีครีบริต บังเกิดขึ้นตามครีบริตชีวหา เมื่อแรกขึ้นมีสัญญาณเท่า เมล็ดถั่วเขียวและเมล็ดงา แข็งขึ้นมาเหมือนหัวหูด แล้วเจริญขึ้นมีสีแดงดังชาดจิ้ม อาการทำให้ลิ้นแข็งกระด้าง ให้เจ็บ ๆ คัน ๆ และเร้งเคลื่อนไหวแต่ยังอ่อน อย่าปล่อยให้หายขาดได้ ถ้าเจริญแก่เข้าแล้ว ก็แตก ออกเปื่อยลามเป็นขุม ๆ มีประเภเหมือนวงสะท้อน ลามไปในชีวหาพื้นบนและล่าง บางทีบวมทะลุลงไปใต้ คาง เป็นหนองและโลหิตไหลมิได้ขาด เหมือนเหมือนซากศพ ถ้าใครเป็นถือว่าเป็นกรรม 17. ฝีอุระคะวาต (อุรักคะวาต) เกิดขึ้นตามกระดูกสันหลังข้างใน บางทีขึ้นตรงกระดูก บางทีขึ้นระหว่างกระดูก ตั้งแต่เบื้องบนถึง ที่สุดแห่งกระดูกสันหลังข้างในเบื้องต่ำ เมื่อจะเกิดขึ้นนั้น เหตุด้วยลมสุนทรวาตพัดเตโชธาตุดและอาโปธาตุด มิได้ เสมอตามปกติ จึงบังเกิดวิทราธิโรค (โรคที่มีอาการหลายอย่าง) ขึ้น ให้จำเริญไปถึงวรรณะ มีประเภทกระทำ พิษต่าง ๆ บางทีให้จุกเสียด บางทีให้ขัดอุจจาระปัสสาวะ บางทีให้ลงดุจเป็นบิด มีเสมหะโลหิตระคนกัน ให้ปวด มวนเป็นกำลัง เป็นอย่างนี้ 2 - 3 ครั้งแล้วก็หายไป ให้เจ็บในอกและชายสะบัก จับสะบัดร้อนสะท้อนหนาว ให้ นอนไม่หลับ บริโภคอาหารไม่ได้ ให้ตาแดงเป็นสายโลหิต บางทีให้บวมตั้งแต่ไหลถึงเอว ให้ร้อนเป็นกำลังให้เจ็บ ทุกข้อทุกระดูกสันหลังข้างนอก รู้ไม่ถึงยอมเสียเป็นอันมาก ให้รักษาแต่ยังอ่อน 18. ฝีอัคนีสุทวาต บังเกิดจาก ต้นข้าวกระเพาะปัสสาวะข้างใน เพราะแม่ข้างขึ้นประจำอยู่ในกระเพาะเบา แพทย์รักษาไม่หายสนิทตั้งแต่ยังเป็นกุมาร ครั้นจำเริญใหญ่ขึ้น วาโยพัดขับปัสสาวะไม่สะดวก จึงตั้งเป็นยอดขึ้น บางทีเป็นด้วยลัมกระทบฟกซ้ำ และบวมขึ้น วัณโรคจึงบังเกิดขึ้น วัณโรคนี้เกิดแต่กองปลวี และวาโยระคนกัน มีประเภทการกระทำนั้นต่าง ๆ บางทีฟกบวมออกมาจากภายนอก แข็งเป็นดานตามฝีเย็บ มักให้บวม เป็นกำลัง ให้ปัสสาวะหยุดย้อย บางที เป็นบุพโพและโลหิต ไหลออกมาทางท่อปัสสาวะ บางทีก็แดงออกมาภายนอกดุจผลมะไฟ แล้วแตกออกเป็น บุพโพและโลหิตก็มี บางทีปัสสาวะเดินทางช่องแผลก็มี บางทีปัสสาวะขัดเป็นลิ่มเป็นก้อนก็มี แพทย์จะรักษา เป็นอันยากยิ่งนัก 19. ฝีดาวดาษาฟ้า คือ น้ำลาย น้ำเสมหะ น้ำโลหิตทั้ง 3 พิการ ระคนกันเข้าจึง บังเกิดเป็น เม็ดยอดขึ้นภายในทั่วไป ทั้งดับ ปอด หัวใจ ใสน้อยใส่ใหญ่ทั้งปวง และวัณโรคอันนี้เกิดเป็นอุปาทิกะ บังเกิด ด้วยวาโยธาตุด จะตั้งขึ้นที่ใดก็ให้เจ็บที่นั่น ดุจไม้ยอกหักปักถ้ามีฉะนั้นดุจตะขาบแมลงปองขบกัด และจะให้ฟก

บวมขึ้นมาภายนอกนั้นหามิได้ มีอาการให้จับเชื่อมมัว สะบัดร้อนสะบัดหนาว ผอมเหลือง ถ้านานเข้าจะให้จุก  
แน่นหน้าอก ให้เอาเจียนน้ำลายเหนียว หอบ สะอึกให้บวมเท่า ให้ลงเป็นหนองและโลหิตเน่า ให้ปวดบวมเป็น  
กำลังรักษายากนัก

### 3.2.2 ยาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

#### 1) ยาแก้ฝีปลวก

ขนาน 1 รากตะโกนา กำแพงเจ็ดชั้น ดอกลั่นทม รากกระทิงลาย รากคัตเค้า สิ่งละ 2 บาท ชิงแห้ง  
ดีปลี เจตมูล เปลือกหอยแครง เบญจเหล็ก เบญจชุมเห็ดเทศ รากกำจาย สิ่งละ 1 ตำลึง ยาข้าวเย็น 5 ตำลึง  
ต้มตามวิธีให้กิน

ขนาน 1 เปลือกกระดังงา เปลือกจำปา เชือกเขาหนัง ผักแพวแดง ยาข้าวเย็นทั้ง 2 เอา เสมอภาค  
สุราเป็นกระสาย ต้มตามวิธีให้กิน

ขนาน 1 เถาวัลย์เหล็ก เถาวัลย์เปรียง ดินแทนปลวก รากพุ่มเรียงป่า ยอดอ้อยแดง ยาข้าวเย็น  
ทั้ง 2 เอาเสมอภาค ต้มตามวิธีให้กิน

ขนาน 1 เถาวัลย์เหล็ก เชือกเขาหนัง รังมตรี รากพุ่มเรียงทั้ง 2 เถาวัลย์เปรียง ยาข้าวเย็น เอาเสมอ  
ภาค ต้มตามวิธีให้กิน

#### 2) ยาแก้ฝีฤดูระราย

ขนาน 1 เบญจเหล็ก รากขี้กาทั้ง 1 รากประจำไก่อ รากทองแตก ยาคำ สิ่งละ 1 บาท ต้มตามวิธีให้กิน  
จะผ่าให้หัวฝีแตก

ขนาน 1 รากหนดี รากมะนาว รากมะงั่ว รากส้มซ่า รากหิงหาย ยอดลำเจียก บอระเพ็ด รากมะเขือ  
ขึ้น รากมะแว้งทั้ง 2 ตำเอาน้ำสิ่งละทะนนาน น้ำมันงาทะนนาน 1 หุงให้คงแต่น้ำมัน แล้วจึงเอาเนระพูสี ดิงเกลือ  
ผืนดิบ เปลือกประจำตีควายสิ่งละ 1 สลึง ทำเป็นจุนประลงลงในน้ำมันให้กินพอควรกำลัง

ขนาน 1 แก่นมะหาด แก่นปฐู แก่นมะเกลือ แก่นสัก แก่มแซมทะเล เคี้ยวเอาน้ำสิ่งละทะนนาน  
มะพร้าวไฟ 1 ลูก หุงให้คงแต่น้ำมัน แล้วจึงคูลีกรกันเข้ากับน้ำยา เคี้ยวไปให้คงแต่น้ำมันมะพร้าวไฟ แล้วจึง  
เอาเมล็ดในสลอด 33 เมล็ด คั่วด้วยน้ำปลาร้าปากไหให้เหลือง ทำเป็นจุนประลงลงในน้ำมันเอาไว้ให้เย็น ให้กิน  
ช้อนหอยหนึ่ง

ขนาน 1 ใบประจำไก่อ เจตมูลเพลิง ตรีกฎก กระเทียมทอก เอาเสมอภาค บดด้วยสุราทาข้างนอก

#### 3) ยาแก้ฝีมานทรวง

ขนาน 1 พริกไทย 7 เม็ด ชิงสด 7 แว่น กระเทียม 7 กลีบ ข่าต้น บดให้ละเอียด เคล้าอย่างสลัดไตสด  
ตากแดดให้แห้งได้ 7 ครั้ง เอาหนัก 2 บาท บดทำแห้งตามวิธีเท่าเมล็ดพริกไทย ให้กิน 3 เมล็ด เป็นยาประจุ  
ฝีมานทรวงตกลิ้นหายดีนัก

ขนาน 1 เอายาคำ 1 ส่วน เทียนดำ 4 ส่วน ยาข้าวเย็นทั้ง 2 สิ่งละ 10 ส่วน กระเทียม 11 ส่วน  
ต้นสาบเสือทั้งต้นทั้งราก 6 ส่วน ต้มตามวิธีให้กินตามสมุฏฐาน

ขนาน 1 เอาข้าวเปลือกคั่วให้ไหม้ขาม 1 ใบพลับพลึง 3 ใบ ทำเป็นจุนบดพอกลงไว้ที่เจ็บนั้น  
แล้วจึงเอาใบบอนปิดบน



ขนาน 1 เอาเทียนทั้ง 5 ยาดำ ขอบชะนางทั้ง 2 สิ่งละส่วน ยาข้าวเย็นเหนือ 12 ส่วน กระจีเมทอก 14 ส่วน ใบกระพังโหม 27 ส่วน ต้มตามวิธีให้กิน

ขนาน 1 เอาเปลือกทองหลางใบมน เปลือกกุ่มน้ำ เปลือกมะรุ้ม เปลือกกระท่อมมูลหมู เอาเสมอภาคต้มตามวิธีให้กิน

ขนาน 1 เอาเปลือกคาง เปลือกทองหลางใบมน ผนเอาเท่ากันละลายสุราให้กิน ยาแก้ฝีธนูรवाद

ขนาน 1 ไคร้หางนาค ไคร้หน้า รากต่อไส้ รากคา รากคนทา รากพุ่มเรียงทั้ง 2 รากเท้ายายม่อม รากซีกาทั้ง 2 เอาเสมอภาค ต้มตามวิธีให้กิน

ขนาน 1 เปลือกโพบาย รากชิงชี รากอัญชันขาว พริกไทย ชิงแห้ง ดีปลี กระจีเมทอก เอาเสมอภาค ต้มตามวิธีให้กิน เกลือฝีธนูรवादอันบังเกิดขึ้นภายในนั้นหายดีนักแล

ขนาน 1 เปลือกเพกา สันพร้านางแอ เปลือกโพบาย เปลือกตะบาก ผักเป็ดแดง เอาเสมอภาคต้มตามวิธีให้กิน

ขนาน 1 รากยอ รากมะเขือขึ้น รากช้องแมว รากส้มกุ้งทั้ง 2 แก่นกันเกรา แก่นมะหาด แก่นแสมทะเล ยาข้าวเย็น กระจีเมทอก พริกไทย เอาเสมอภาคทำเป็นจุม ดองด้วยสุราฝางข้าวเปลือกไว้ 3 วันจึงกิน

ขนาน 1 ใบอบแถบ ใบพลูแก ใบมันเทศ ช้องสามย่าน ขมิ้นชัน ยอกมะอึก ข้าวเปลือก เอาเสมอภาค พอกฝีข้างนอกให้ตรงยอด

#### 4) ยาแก้ฝีดาษ

ขนาน 1 รากคัตเค้า รากผักเสี้ยนผี รากหญ้านาง รากกะเพรา รากก้างปลาแดง โคนกระสุน เอาเสมอภาค ต้มด้วยสุราตามวิธีให้กิน แก้พิษฝีดาษหายดีนัก

ขนาน 1 พริกไทย ชิงแห้ง ดีปลี กระจีเมทอก หัวข้าวข้า เกลือสมุท สิ่งละส่วน หัวทองดิง 6 ส่วน ทำเป็นจุมบดทำแท่งไว้ ละลายน้ำกระสายอันควรแก้โรค ให้กินหนัก 1 สลึง กินตอนฝียังไม่เป็นบุพโพ ถ้าเป็นบุพโพแล้ว และบุพโพแห้งไป ให้เอายานี้แทรกเข้า เอากระดาดทั้ง 2 อุตพิต บุกรอ สิ่งละส่วน หัวทองดิง 3 ส่วน ทำเป็นจุมบดละลายน้ำกระเทียมให้กินหนัก 1 สลึง ให้กินไป 4-5 วันแล้วจึงกินยาประจวบวันหนึ่ง ๆ

ยาประจวบ เอาชิงแห้ง ดีปลี บุกรอ บอระเพ็ด เจตมูลเพลิง ผลมะตูมอ่อน ผลสลอดสุทธิ สิ่งละ 2 ส่วน หัวหมู สะค้าน โกรฐเขมา สิ่งละ 3 ส่วน ทำเป็นจุม บดทำแท่งไว้ เท่าเมล็ดข้าวโพดให้กิน 3 เมล็ด ถ้าธาตุหนักกิน 5 เมล็ด

ขนาน 1 เอาพริกไทย ชิงแห้ง กะทือ ไพล เปลือกกุ่มทั้ง 2 เปลือกทองหลางใบมน สิ่งละ 1 บาท ผลสลอด 108 เมล็ด ทำเป็นจุมไว้ เอามะพร้าวไฟคู้ 3 คู่ ผ่าเอาแต่ซีกข้างศีระชูดคั้นเป็นกะทิ แล้วคูลีการเข้ากับยาทั้งนั้นใส่กระทะหุงให้คงแต่น้ำมัน แล้วเอาลูกจันทร์ ดอกจันทร์ การบูร เกลือสมุท สิ่งละ 1 สลึง ทำเป็นจุมปรุงลงในน้ำมันให้กินตามกำลัง

#### 5) ยาแก้ฝอยอดคว่ำ

ขนาน 1 รากซีกาแดง รากก้างปลาแดง รากถั่วพู รากพุงตอ รากพุงแก เอาเสมอภาค ต้มตามวิธีให้กินแก้ฝอยอดคว่ำนั้นหายดีนัก

ขนาน 1 รากถั่วพู ไพล กะทือ ขมิ้นอ้อย ข้าตาแดง ข้าวตานยาย รากขั้ดมอน หล้าปากควาย หอมแดง กระพังโหม ตำเอน้ำสิ่งละทะนาน น้ำมันงาทะนาน 1 หุงให้คงแต่น้ำมัน แล้วเอาไว้ให้กินตามกำลัง

ขนาน 1 รากถอบแถบ ใบมะยม ใบส้มซ่า ใบมะขาม ฝักมะขาม ใบพุททอง เอาเสมอภาค บดด้วยน้ำสุก พอกข้างนอก

ขนาน 1 ผลจันทร์ ดอกจันทร์ โกฐสอ น้ำประสารทอง ผลผักซีทั้ง 2 พันธุ์ผักกาด ผลจิงจ้อ พริกไทย ชิงแห้ง สิ่งละส่วน สมอเทศ ผลสลอดสุทธิ สิ่งละ 4 ส่วน ทำเป็นจุน แล้วจึงเอาน้ำมันงา น้ำมันมะกรูด น้ำมันูตรพะ สิ่งละทะนาน น้ำมัน ยางสลัดได สิ่งละครึ่งทะนาน ใส่กระทะทองแดงเคี้ยวให้งวด แล้วเอายาผงนั้นประลง กวนไปกว่าจะแห้งขึ้นได้ จึงเอามาบดให้กินหนัก 1 สลึง

#### 6) ยาแก้ฝีรวงผึ้ง

ขนาน 1 รากทนต์ รากหนามแดง รากก้างปลาแดง รากตาไล รากคนทา รากเปล้าใหญ่ รากหญ้านาง เอาเสมอภาค ต้มตามวิธีให้กิน เมื่อจะกินให้เสกสัพพาสี 7 คาบ แล้วจึงกิน แก้ฝีรวงผึ้งอันบังเกิดในอุทรนั้น ถ้าแลบุโพแก่แล้วให้ทวีเปล้าใหญ่ขึ้น 2 ส่วน ยาทั้งนั้นเอาสิ่งละส่วน ต้มให้กินทา

ขนาน 1 ใบมะขาม ใบส้มป่อย สิ่งละกำมือ แล้วเอาตอกมัด 3 เปราะ เงินของคนไข้ 1 เพื่องใส่ลง ด้วยกันในยา ต้มตามวิธีให้กิน

ขนาน 1 เอาใบสะเดา ใบเสนียด ใบมะนาว ใบส้มป่อย ใบขั้ดมอน ไพล กระชาย ข้าวสารข้าวเหนียว เอาเสมอภาค บดด้วยน้ำมันดิบ แล้วเอามารมควันใต้เสม็ดเคล้าให้เข้ากัน จึงเอามาพอกข้างนอกข้างนอก

ขนาน 1 เปลือกมะรุ้ม เปลือกทองหลางใบมน เปลือกกุ่มทั้ง 2 ใบลำโพงทั้ง 2 กะทือ ไพล กระชาย พริกไทย กระเทียม ใบสลอด เอาเสมอภาค ทำเป็นจุนเคล้าน้ำมันมะงั่วห่อผ้าหนึ่งให้สุก แล้วจึงเอามาประคบ

#### 7) ยาแก้ฝีมะเร็งทรวง

ขนาน 1 ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง รากไม้รวก จันทน์ทั้ง 2 แก่นสน กรักซี่ ข้าตาแดง ยาข้าวเย็นทั้ง 2 สิ่งละ 2 ตำลึง รากชุมเห็ดไทย เถาวัลย์เปรียงแดง สิ่งละ 5 ตำลึง สุราครึ่งหนึ่ง น้ำครึ่งหนึ่งเป็นกระสาย ต้มตามวิธีให้กิน

ขนาน 1 โปกพาย เถาวัลย์เปรียงแดง โลดทะนง หัศคุณเทศ เอาเสมอภาค ต้มตามวิธีให้กิน

ขนาน 1 บอระเพ็ด เปลือกราชพฤกษ์ โปกพาย เถาวัลย์เปรียงแดง ขมิ้นอ้อยหัวใหญ่ เอาเสมอภาค ต้มตามวิธีให้กิน

ขนาน 1 น้ำประสารทองเทศ 1 บาท กานพลู 2 บาท รากตองแตก 3 บาท เทียนดำ 1 ตำลึง 1 บาท ใบมะกา 5 ตำลึง รังมตรีรัง 1 ผลสมอเทศ 56 ผล ขมิ้นอ้อยหัวยาวคืบ 1 เอา 3 หัว ต้มตามวิธีให้กิน

ขนาน 1 ใบค้อนกลองนา ใบถอบแถบ ใบประคำไก่ ใบมะเฟือง ใบมะเมีย ใบสลอด เสมอภาค ทำเป็นจุนบดทำแท่งไว้ละลายน้ำทา

#### 8) ยาแก้ฝีทรสุดร

ขนาน 1 ใบมะตูม ใบส้มป่อย ใบพลูแก่ สมอร่องแร่ง ขมิ้นอ้อย ข้าวสาร เอาเสมอภาค บดพอกฝี

ขนาน 1 พริกไทย 7 เม็ด ชิงสด 7 แว่น กระเทียม 7 กลีบ ใบคนที่สอ ใบคนที่เขมา ใบประคำไก่ ใบกุ่มน้ำ ยาข้าวเย็น สิ่งละ 2 บาท บดด้วยน้ำสุราพอก

ขนาน 1 รากผักเสี้ยนผี รากคนที่สอ รากคนที่เขมา เอาเสมอภาค เอาสุราเป็นกระสาย ต้มตามวิธีให้กิน

ขนาน 1 ใบมะกรูด 19 ใบ ใบมะนาว 7 ใบ ผลมะกรูด 7 ผล ผลมะนาว 7 ผล ผ่าออก สิ่งละ 33 แวน ก้านสะเดา 33 ก้าน เอาสุราเป็นกระสาย ต้มตามวิธีแล้วพลิให้กินตามกำลัง

ขนาน 1 รากเขยตาย รากตานหม่อน รากลำโพงกาสลัก หัวหมู เปลือกมะไฟ พริกไทย โรกแดง เปลือกหอยแครง แก้วกลางเตาไฟ รังมดแดง เอาเสมอภาค เอาปูนขาว เกลือ สุรา สิ่งละเท่ากันเป็นกระสายต้มตามวิธีให้กิน

ขนาน 1 เปลือกผลมังคุด เปลือกสะท่อน เปลือกสะตือ ยาข้าวเย็น พุมเรียงป่า เปลือกมะขาม สีสันควาย รากมะกา ขี้ผึ้งแข็ง เอาเสมอภาค ต้มตามวิธีให้กิน

### 9) ยาแก้ฝีธนูทวน

ขนาน 1 กระจงเทียม ยาดำ สิ่งละ 2 บาท เทียนดำ 1 ตำลึง ยาข้าวเย็นทั้ง 2 สิ่งละ 1 ตำลึง ต้นสาบเสือ 2 ตำลึง 3 บาท ต้มตามวิธีให้กิน ทั้งผ้า ทั้งเกลือธนูทวนอันบังเกิดภายในนั้นคืนัก

ขนาน 1 เอาเชือกเขาน้ำง บอระเพ็ด แก่นสัก รากทรงบาดาล หัวหมู รากผักเสี้ยนผี ข่าแก่ หอมแดง เอาเสมอภาค ต้มตามวิธีให้กิน แก้ฝีธนูทวนอันบังเกิดภายในและฝีทั้ง 10 ประการซึ่งกล่าวมาแล้ว นั้นหายคืนัก

ขนาน 1 เอารากมะตูม รากมะยมตัวหู้ ยาดำ เอาเสมอภาค ต้มตามวิธีให้กิน แก้ฝีธนูทวน อันบังเกิดภายในหายคืนัก

ขนาน 1 เอารากคัตเค้า รากคันทรง เถาวัลย์เปรียง ผลราชดัด พริกไทย เอาเสมอภาค ต้มตามวิธีให้กิน ฝ่ายอดฝีธนูทวน อันบังเกิดภายในให้แตกคืนัก

ขนาน 1 เอารากไคร้ น้ำ ผักแพวแดง เอาเสมอภาค ต้มตามวิธีให้กิน เมื่อฝีธนูทวนอันบังเกิดภายในนั้นอันแตกแล้ว ให้อุดแห้งหายเร็ววิเศษนัก

ขนาน 1 เอาใบส้มป่อย ใบเข็มแดง ใบสะเอ็ง ใบมะเฟือง ใบพุทรา ใบพุทุดอ ฟีนดิบ ผลจันทร์ แก่นเสนียด เอาเสมอภาค บดพอกดับพิษฝีธนูทวน อันบังเกิดภายในนั้นหายคืนัก

ขนาน 1 เอาส้มมะขามใบขอบชะนางทั้ง 2 ชนิด อ้อย เอาเสมอภาค บดพอกฝีธนูทวน อันบังเกิดภายในนั้นหายวิเศษนัก

### 10) ยาแก้ฝีสุวรรณเศียร

ขนาน 1 ยาเกลือผี เอาพรมมะคดเครือ ใบนามพรม ใบช้องสามย่าน ใบลำโพงกาสลัก ใบผักหวานบ้าน ใบวัลย์หญ้า นาง ขมิ้นอ้อย ข้าวเปลือก เกลือสมุทร เอาเสมอภาค บดพอกเกลือฝีสุวรรณเศียร อันบังเกิดในสมองกระดูกหายคืนัก

ขนาน 1 เอาใบมะยมอ่อน ใบมะเฟืองอ่อน ใบมะดันอ่อน ไซมะขามอ่อน ใบส้มป่อย ยอดหวายขม เอาเสมอภาค บดพอกแก้ฝีสุวรรณเศียรและชุกุโพตคืนัก

ขนาน 1 รากกระจงหลาย รากมะกา รากหญ้า นาง ยาข้าวเย็นทั้ง 2 เอาเสมอภาค ต้มตามวิธีให้กิน แก้ฝีสุวรรณเศียรอันบังเกิดในสมองหายคืนัก

### 11) ยาแก้ผีพันตฤกษ์

ขนาน 1 ถ้าจะแก้ให้แต่ยังมีแตกยังอ่อนอยู่นั้น เอาใบตะกั่ว ใบส้มป่อย ใบมะขาม ใบมะเดื่อชุมพร ขมิ้นอ้อย ผืนข้าวใหม่ เอาเสมอภาค ทำเป็นจุนบดเป็นแท่งไว้ละลายน้ำข้าวข้าวทาเกลือ ผีอันชื่อพันตฤกษ์อันเกิดในกรามทั้ง 2 นั้นหายดีนัก

ขนาน 1 เอาเกลือสินเธาว์ พันธุ์ผักกาด สมอเทศ สมอไทย สมอพิเภก โศศกระดุก ว่านน้ำ หญ้าลิงกา ใบสะเดา ชিংแห้ง ดีปลี เทียนดำ เอาเสมอภาค ทำเป็นจุนบดเป็นแท่งไว้ละลายสุรา ทาเกลือผีอันชื่อพันตฤกษ์อันเกิดในกรามนั้นหายดีนัก

ขนาน 1 เอาใบรัก ใบเลี่ยน ขมิ้นอ้อย ใบลำโพงกาสลัก เอาเสมอภาค บดละลายน้ำท่า ทาแก้ผีอันเกิดในกรามนั้นหายดีนัก

ขนาน 1 ผลกระเปียน รากกระดังงา รากคุดแดง รากคุดขาว รากตะลุ่มนาก รากท้าวยายม่อม รากเจตมูลเพลิงทั้ง 2 ผลจันทร์เทศ พริกไทย ยาข้าวเย็นทั้ง 2 สิ่งละ 2 ส่วน ขมิ้น อ้อย 5 ส่วน มะพร้าวผ่าเอาข้างสี่ระชะซีก 1 ต้มตามวิธีให้กิน แก้พิษผีอันชื่อว่าพันตฤกษ์ อันบังเกิดในต้นกรามนั้นหายวิเศษนัก

### 12) ยาแก้ผีพันตะมุลา

ขนาน 1 พันธุ์ผักกาด ชিংแห้ง สมอเทศผลใหญ่ โกรฐกระดุก หญ้าลิงกา ว่านน้ำ ใบสะเดาเสมอภาค บดให้ละเอียด ละลายน้ำท่า ทาผีที่เกิดในกระพุ้งแก้มดีนักแล

ขนาน 1 เอาการบูร โหระเหต้อยไก่ ดีปลี ขมิ้นอ้อย เกลือสินเธาว์ เทียนดำ ผลพิลังกาสา โกรฐกระดุก กานพลู สมุลแว้ง พิมเสน เอาเสมอภาค ทำเป็นจุนบดเป็นแท่งไว้ละลายน้ำผึ้ง ทาเกลือผีอันเกิดในกระพุ้งแก้มนั้นหายดีนัก

ขนาน 1 เอาทองกลางโสมน ผลมะกอกเผา ผลมะคำดีควายเผา ขมิ้นอ้อย ข้าวเปลือก เอสเสมอภาค บดละลายน้ำคร่ำทาแก้พิษผีอันเกิดในกระพุ้งแก้มนั้นหายดีนัก

ขนาน 1 ยาข้าวเย็นทั้ง 2 รากข้าวแป้น รากหญ้านาง รากกระทุงลาย สิ่งละ 5 ตำลึง ต้มตามวิธีให้กินดับพิษผีอันเกิดในกระพุ้งแก้มนั้นหายดีนัก

ขนาน 1 เอากระดุกงูเห่า รากทั้งอ่อน รากมะเกลือ รากมะเดื่อปล้อง ยาข้าวเย็นทั้ง 2 เอาเสมอภาค ต้มตามวิธีกิน ดับพิษผีอันชื่อพันตะมุลาอันบังเกิดในกระพุ้งแก้มทั้ง 2 นั้นหายดีนัก

### 13) ยาแก้ผีราหูกลินจันทร์

ขนาน 1 เอารากกล้วยตึบ รากกล้วยตานี เอาเสมอภาค บดละลายสุราทาบ้างอมบ้าง แก้พิษผีอันบังเกิดในต้นลิ้นนั้นหายดีนัก

ขนาน 1 รากมะขามป้อม รากมะจั่ว รากหญ้านาง สมอไทย สมอเทศ ตะไคร้หางนาค รำพัน ชันทศสกร เสมอภาค บดเป็นจุนทำแท่งไว้ละลายน้ำร้อนทั้งกินและทา แก้พิษผีอันบังเกิดในต้นลิ้นนั้นหายดีนักแล

ขนาน 1 เอาหญ้าชุ่มกระต่าย ผักแหม่น ขมิ้นอ้อย ข้าวเปลือก ดินประสิ่ว โหระเหตัสุนัข เอาเสมอภาค บดเป็นจุนทำแท่งไว้ละลายน้ำสุรา แก้พิษผีอันบังเกิดในต้นลิ้นนั้นหายดีนักแล

ขนาน 1 เอาผักหวานบ้าน ใบหงอนไก่ ใบวันหูกวาง ใบคันทรง หลู่ว้างข้าง ขมิ้นอ้อย ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง เอาเสมอภาค บดเป็นจุนทำแท่งไว้ละลายสุรา แก้วพิษฝิ่นบังเกิดในต้นลั่นทมหายดี นึกแล

ขนาน 1 เอางาช้าง นอแรด กระจุกงูเหลือม ข่าแก่ ขมิ้นอ้อย ไคร้เครือ ระย่อม พิษนาศน์ เอาเสมอภาค บดเป็นจุนทำแท่งไว้ละลายน้ำค่าน้ำมูตรได้ แก้วพิษฝิ่นบังเกิดในต้นลั่นทมหายดี นึกแล

#### 14) ยาแก้ฝีพองพระสมุทร

ขนาน 1 ถ้าจะแก้เอาหนังแรด หนังกะเบน ทางปลาแห้ง คางคกตายซาก รากดินตายซาก กระจุกงูเหลือม กระจุกงูทับทิม กระจุกงูเห่า กระจุกแร้ง กระจุกกา สลัดได ยาทั้งนี้เผาให้ไหม้ ลูกจันทน์ กระจวน กานพลู เนระพลูสี ระย่อม ไคร้เครือ พิษนาศน์ ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง น้ำประสารทองสุทธิ เอาเสมอภาค ทำเป็นจุนบดทำแท่งไว้ละลายน้ำมะนาวทาที่ได้ซุบสำลือมแก้วพิษฝิ่นบังเกิดในต้นชาตะไกรนั้นหายดี นึก

ขนาน 1 เอาใบฝ้ายแดง ใบฝ้ายเทศ ใบผักเป็ดแดง ใบระงับ ขมิ้นอ้อย น้ำตาลทราย เอาเสมอภาค บดทาข้างนอกพอกก็ได้ แก้วบวมแก้วพิษฝิ่นบังเกิดในต้นชาตะไกรทั้ง 2 ข้างนั้นหายดี นึก

ขนาน 1 โปกพาย รากหญ้านาง เถาวัลย์เปรียง รากพุ่มเรียงทั้ง 2 ขมิ้นอ้อย ยาข้าวเย็นทั้ง 2 เอา เสมอภาค ต้มตามวิธีให้กิน แก้วพิษฝิ่นชื่อว่าพองพระสมุทร อันบังเกิดในต้นชากรรไกรนั้นหาย และยาขนานนี้ เป็นยาตัดรากสรรพพิษทั้งปวง ถ้าเป็นบาดแผลแทรกกำมะถันลง 1 ตำลึง 1 บาท วิเศษนึก

#### 15) ยาแก้ฝีครีบกรด

ขนาน 1 ถ้าจะแก้ เอาเบญจกานี สีเสียดเทศ กะเทาะโพบาย เปลือกมะขามขบ เมล็ดในมะนาว น้ำ ประสารทองสุทธิ เอาเสมอภาค ทำเป็นจุนบดทำแท่งไว้ละลายน้ำทา ทาแก้วพิษฝิ่นบังเกิดตามครีบชิวหานั้น หายดี นึก

ขนาน 1 เอาใบตานหม่อน ใบตาลโตนด ขมิ้นอ้อย ข้าวใหม่ เอาเสมอภาค บดพอกก็ได้ ทาที่ได้ แก้วพิษฝิ่นบังเกิดตามครีบชิวหานั้นหายดี นึก

ขนาน 1 เอาเปลือกมะยมตัวผู้ รากข่อย เปลือกมะพลับ ปกติตาล เปลือกตะเคียน ยาข้าวเย็น ทั้ง 2 เอาเสมอภาค แทรกเกลือพอควร ต้มตามวิธีให้กิน ทาแก้วพิษฝิ่นบังเกิดตามครีบชิวหานั้นหายดี นึก

ขนาน 1 เอาโรก ทั้ง 2 ยาข้าวเย็นทั้ง 2 ชั้นทองพยาบาท สิ่งละ 5 ตำลึง ต้มตามวิธีให้กิน แก้วพิษฝิ่นชื่อว่าครีบกรดในครีบชิวหานั้นหายดี นึก

#### 16) ยาแก้ฝีอุระคะวาด

ขนาน 1 เอาข้าวเย็นทั้ง 2 เบญจประจำไก่ รากมะกา ข่าต้น รากคัตเค้า ตับเต่าทั้ง 2 โปกพาย เอาเสมอภาค สุราครึ่ง น้ำครึ่ง ต้มตามวิธีให้กิน แก้วฝีโรคอุระคะวาดเกิดขึ้นตามกระดูกสันหลังหายดี นึก

ขนาน 1 เอาเบญจประจำไก่ ใบมะขาม ใบส้มป่อย ใบส้มเช้า เกลทอสมุทรร ดีเกลือ สิ่งละ 5 ตำลึง ต้มตามวิธีให้กิน สำหรับถ่ายฝิ่นชื่อว่าอุระคะวาดนั้นหายดี นึก

ขนาน 1 เอาจันทน์ทั้ง 2 แก่นสน ผลกระดอม บอระเพ็ด หัวหมู สันพร้านางเอ ข้าอ่อน ไพลอ่อน ดอกพิบูล ดอกมะลิ เกสรบุรณาค เกสรสาระภี เกสรบัวหลวง เอาเสมอภาค ทำเป็นจุนบดทำแท่งไว้ละลายน้ำ ชาวข้าวทั้งกินทั้งชโลม

### 17) ยาแก้ฝีอัคนีสันวาท (สุทวาท)

ขนาน 1 เบญจขุมเห็ดเทศ เบญจเหล็ก เบญจบานไม่รู้โรย เบญจคัตเค้า รากลำเจียก รากหญ้าคา เถาวัลย์เปรียง ยาข้าวเย็นทั้ง 2 แก่นแสมทั้ง 2 เอาเสมอภาค ต้มตามวิธีให้กิน แก้วณโรคอันชื่อว่า ฝีสุทวาท ซึ่งบังเกิดในชั่วกระเพาะเบานั้นหายดีนัก

ขนาน 1 เอาเถาวัลย์ปูน เถาวัลย์ยอดแดง ยาข้าวเย็นใต้ แก่นขี้เหล็ก แก่นแสมทะเล รากบานไม่รู้โรย กำแพงเจ็ดชั้น รากขุมเห็ดเทศ สิ่งละส่วน เถาวัลย์เปรียง 3 ส่วน เบญจกุล สิ่งละ 5 ส่วน ต้มตามวิธีกินแก้วณโรคอันชื่อว่าฝีสุทวาท ซึ่งบังเกิดในชั่วกระเพาะเบานั้นหายดีนัก

ขนาน 1 ยาพอก เอาใบคนทา ขมิ้นอ้อย ใบฝ้ายแดง ข้าวสุกเผา เอาเสมอภาค บดด้วยสุราพอกฝีสุทวาท อันบังเกิดบังเกิดในชั่วกระเพาะเบานั้นหายดีนัก

### 18) ยาแก้ฝีดาวดาดฟ้า

ขนาน 1 ถ้าจะแก้ เอาโคนไม้รวก โคนไม้ฤาษี โคนไม้ไผ่ป่า ยาข้าวเย็นทั้ง 2 ขมิ้นอ้อย ขมิ้นชัน กระเพาะแดง แก่นแสมทั้ง 2 แก่นขี้เหล็ก สิ่งละ 5 ตำลึง ต้มตามวิธีให้กิน กินแก้วณโรคอันชื่อว่าดาวดาดฟ้า อันบังเกิดแก่กองอาโปธาตุนั้นหายดีนัก

ขนาน 1 ข้าวเย็นทั้ง 2 สมอทั้ง 3 เปลือกตะเคียน เปลือกขี้ไต้ยาณา เปลือกฝิ่นต้น สิ่งละ 2 ตำลึง 2 บาท ต้มตามวิธีให้กินแก้วณโรคอันชื่อว่าดาวดาดฟ้า ซึ่งยอดแตกออกไปแล้วนั้น หายดีนัก

ขนาน 1 ยาขับบุพโพ เอาเบญจขุมเห็ดเทศ ใบมะกา ข้าหลวง ใบส้มเสี้ยว มูลเหล็ก สิ่งละ 5 ตำลึง ต้มตามวิธีให้กินตามกำลัง รูปุโพวิณโรคอันชื่อว่าดาวดาดฟ้า เกิดแก่กองอาโปนั้นหายวิเศษดีนัก

## 3.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อัจฉรา สุ่มงเกษตร และคณะ (2559) ได้ทำวิจัยเรื่อง องค์ความรู้ภูมิปัญญาของหมอยาพื้นบ้าน : กรณีศึกษา อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยสรุปผลว่า หมอยาพื้นบ้านต่างก็มีองค์ความรู้ในการรักษาโรคชนิดเดียวกันในวิธีที่แตกต่างกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความรู้ที่ได้รับการสืบทอดและศึกษาเรียนรู้ด้วยตัวเอง ซึ่งส่วนใหญ่สืบทอดองค์ความรู้มาจากบรรพบุรุษ องค์ความรู้ภูมิปัญญาในการรักษามีการใช้สมุนไพรพบมากที่สุด หมอยาพื้นบ้านมักจะใช้สมุนไพรรักษาชนิดใดชนิดหนึ่งที่เฉพาะเจาะจง และผสมผสานสมุนไพรหลายชนิด ตั้งแต่ 1 ชนิดขึ้นไปจนถึงจำนวน 6 ชนิด สมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคเป็นสมุนไพรพื้นถิ่นที่เก็บได้จากธรรมชาติ และปลูกเอง

อรษา ชัยชุมพรและชนิษฐา มีประดิษฐ์ (2559) ได้ทำวิจัยเรื่องการศึกษาภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้าน ในตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี โดยสรุปผลว่าจากการศึกษาหมอยาพื้นบ้านในตำบลโคกสูง พบว่าส่วนใหญ่ได้รับความรู้จากการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยมีความเชี่ยวชาญในการรักษาที่แตกต่างกันได้แก่ การเป่า การพันรักษา การใช้น้ำมัน การเข้าเฝือก การรักษาหมากัด การดูแลหลังคลอด และการใช้ยาสมุนไพรในรูปแบบการกลั่น ค่าตอบแทนในการรักษาของหมอยาพื้นบ้านส่วนใหญ่เป็นค่าครุ และจากการสำรวจพบองค์ความรู้ในการใช้พืชสมุนไพร 37 ชนิดโดยปลูกอยู่บริเวณบ้าน และแปลงนา

พรทิพย์ แก้วชินและนฤทธิ์ พลสูงเนิน (2558) ได้ศึกษารูปแบบการศึกษาภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านในเขตอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา โดยสรุปผลว่า การแพทย์พื้นบ้านเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน แต่จำนวนหมอพื้นบ้านมีจำนวนน้อยลง จากปัญหาส่วนใหญ่ คือ การไม่มีผู้สืบทอดความรู้ ไม่มีหมอพื้นบ้านรุ่นใหม่ ไม่มีสถานภาพที่ถูกต้องตามกฎหมาย รวมทั้ง ไม่มีระบบพัฒนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างหมอพื้นบ้าน และเนื่องจากองค์ความรู้ความต่าง ๆ มักไม่ได้ มีการบันทึกเป็นตำรา การรวมภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้านเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันเพื่อให้ทันเวลากับอายุที่สูงขึ้นของหมอพื้นบ้าน และครอบคลุมกับจำนวนหมอพื้นบ้านที่มีอยู่ในทุกภูมิภาคเพื่อรวบรวมองค์ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังต่อไป

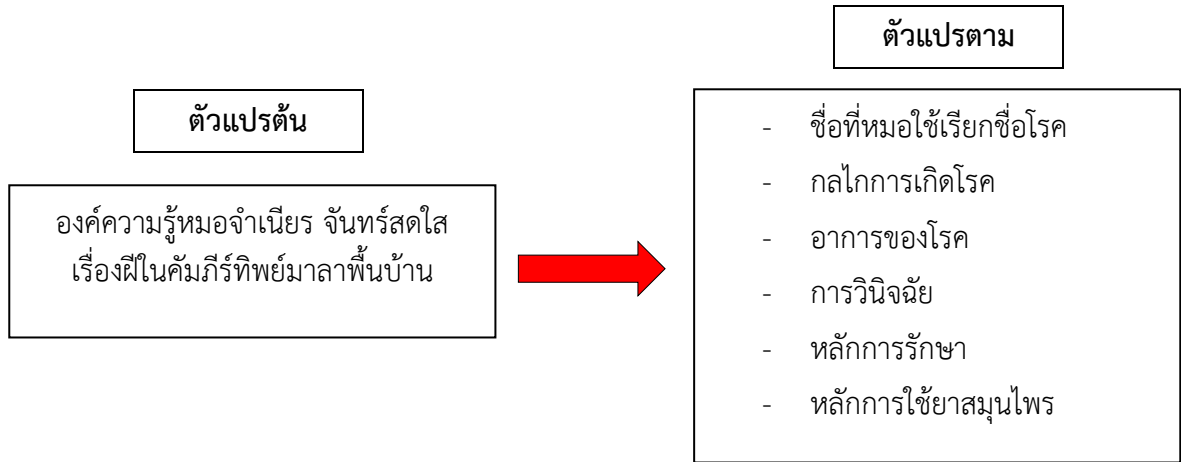
ภาลธิณี เชื้อวงศ์พรหมและคณะ (2556) ได้ทำวิจัยเรื่อง องค์ความรู้หมอพื้นบ้าน ณ ศูนย์บำบัดทุกข์สร้างสุขภาพชุมชน ตำบลวังแสง จังหวัดมหาสารคาม โดยสรุปผลว่า หมอพื้นบ้าน ณ ศูนย์บำบัดทุกข์สร้างสุขภาพชุมชนตำบลวังแสงส่วนใหญ่เป็นหมอสุนัขไพร ที่ทำการรักษามากกว่า 20 ปี มีองค์ความรู้ในการรักษาโรคได้หลายโรค พบตำรับยาหลายตำรับ และมีบางตำรับที่ควรทำการวิจัยอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับสารสำคัญและฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาต่อไป

ฐานข้อมูลเครื่องยาสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี (2553) ได้ศึกษาเรื่อง หัวยาข้าวเย็นเหนือและข้าวเย็นใต้ ระบุว่า ตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี ใช้หัว ต้มน้ำกิน เพื่อลดปวดสำหรับหญิงอยู่ไฟหลังคลอดบุตร ใช้หัวในยาตำรับ นำมาต้มน้ำดื่ม แก้มะเร็ง โดยบดยาหัวให้ละเอียด ผสมกับส้มโอมัง ต้มจนแห้ง แล้วผสมกับน้ำผึ้ง กินวันละ 1 เม็ด หัวต้มน้ำดื่มเป็นยาบำรุงเลือด

รุจิราถ อรรถสิขิฐ (2552) ได้ศึกษาสถานภาพและทิศทางการวิจัยภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพ โดยสรุปผลว่า การแพทย์พื้นบ้านหรือการดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้านเป็นองค์ความรู้และแบบแผนการดูแลสุขภาพและรักษาโรคของกลุ่มชนหรือชาติพันธุ์เป็นภูมิปัญญาของบรรพชนที่สืบทอดรุ่นต่อรุ่น มีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นและมีความสัมพันธ์กับโลกทัศน์และระบบนิเวศของท้องถิ่น การแพทย์พื้นบ้านหรือผู้เฒ่าเฒ่าแบบพื้นบ้าน ซึ่งมักเป็นผู้ชำนาญหรือผู้รู้ในการรักษาเฉพาะโรค

ธวัชชัย เทียนงาม (2542) ได้ทำวิจัยเรื่อง องค์ความรู้ทางการแพทย์พื้นบ้านล้านนากรณีศึกษาหมอปิ่นแก้ว ต้นนวล ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในการศึกษาชีวประวัติหมอและใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการศึกษากระบวนการรักษา โดยอาศัยอยู่ในชุมชนที่ศึกษา และใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับชาวบ้านในชุมชนและหมอปิ่นแก้ว ต้นนวล อย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 6 เดือนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนิทสนมกับชาวบ้านและกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา โดยสรุปผลว่า องค์ความรู้ทางการแพทย์พื้นบ้านล้านนากรณีศึกษาหมอปิ่นแก้ว ต้นนวล เชื่อว่าร่างกายประกอบด้วยธาตุและส่วนประกอบ ของธาตุ ส่วนสาเหตุการเกิดโรคมีทั้งสาเหตุจากธรรมชาติและสาเหตุจากสิ่งเหนือธรรมชาติ

#### 4. กรอบแนวคิดการวิจัย



#### 5. วิธีดำเนินการวิจัย

##### 5.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา คือ กลุ่มหมอพื้นบ้าน โดยเลือกแพทย์พื้นบ้านจากความสนใจของสมาชิกกลุ่ม โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกเข้าศึกษา ดังนี้

- 1) ประสบการณ์และความชำนาญในการรักษาโรคด้วยวิธีทางภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านรวมระยะเวลาไม่น้อยกว่า 20 ปี เพื่อให้ได้แพทย์พื้นบ้านที่มีประสบการณ์ยาวนาน
- 2) ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านจากบรรพบุรุษเพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาการสืบต่อมาตั้งแต่โบราณและเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมที่แท้จริง
- 3) อายุ 50 ปีขึ้นไปเพื่อให้แพทย์พื้นบ้านที่มีประสบการณ์ยาวนานมุ่งเน้นกลุ่มสูงอายุก่อนที่องค์ความรู้จะสูญหายไป
- 4) ได้รับอนุญาตให้ผู้วิจัยเก็บข้อมูลต่างๆ โดยยินยอมในแบบฟอร์มอนุญาตให้เก็บข้อมูล

##### 5.2 ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้มีวิธีการเก็บข้อมูลตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการรวบรวมข้อมูลจากแพทย์พื้นบ้าน ใช้วิธีการหลักคือการสำรวจ (Survey) โดยใช้การสัมภาษณ์ (Interview) ร่วมกับวิธีการศึกษาเกี่ยวกับชีวประวัติและภูมิหลังของหมอพื้นบ้าน องค์ความรู้หมอพื้นบ้าน ซึ่งผู้วิจัยต้องสร้างความสัมพันธ์ ความคุ้นเคย รวมทั้งการมีส่วนร่วมกับกลุ่มตัวอย่างตลอดระยะเวลาที่ทำการศึกษา รวบรวมข้อมูล จัดแยกข้อมูล แล้วจึงนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการศึกษามาวิเคราะห์

##### 5.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและแบบไม่มีโครงสร้าง การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม และการจดบันทึกโดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา



ดังนี้ แบบสัมภาษณ์ แบ่งเป็น 2 ส่วน 1) แบบสัมภาษณ์ชีวประวัติ หมอจำเนียร จันทรสไส  
2) แบบสัมภาษณ์องค์ความรู้ เกี่ยวกับโรคฝีในคัมภีร์ทิพย์มาลา หมอจำเนียร จันทรสไส

อุปกรณ์บันทึกข้อมูล 1) กล้องถ่ายภาพ 2) เครื่องบันทึกเสียง 3) สมุด 4) ปากกา

#### 5.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้เกี่ยวกับโรคฝี ตามคัมภีร์ทิพย์มาลา ของหมอจำเนียร จันทรสไส ตามขั้นตอน ดังนี้ 1. ศึกษาเกี่ยวกับโรคฝี และตำรายาในคัมภีร์ทิพย์มาลาและลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลองค์ความรู้กับหมอจำเนียร จันทรสไส 2. ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ทั้งแบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง เกี่ยวกับชีวประวัติของ หมอจำเนียร จันทรสไส 3. ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ทั้งแบบไม่มีโครงสร้าง เกี่ยวกับองค์ความรู้ โรคฝีในคัมภีร์ทิพย์มาลา หมอจำเนียร จันทรสไส 4. ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วมเกี่ยวกับองค์ความรู้ โรคฝีในคัมภีร์ทิพย์มาลา ในการรักษาของหมอจำเนียร จันทรสไส 5. ผู้วิจัยใช้การบันทึกภาคสนามและเก็บข้อมูล 6. ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูล โดยให้ผู้สัมภาษณ์ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

#### 5.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ในการสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับโรคฝีในคัมภีร์ทิพย์มาลา ใช้วิธีการสังเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ ตามประเด็นจากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทุกขั้นตอน ใช้โดยมีวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) จัดระบบ โดยการจำแนกและจัดเป็นหมวดหมู่ของข้อมูลตามประเด็นศึกษา สรุปผลวิจัยและรายงานวิจัยแบบพรรณนา

#### 5.6 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

## 6. ผลการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยวิธีการสัมภาษณ์ทั้งแบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม ชีวประวัติภูมิหลัง องค์ความรู้ กระบวนการรักษา ของหมอจำเนียร จันทรสไส และนำเสนอในรูปแบบบรรยาย ดังนี้

### 6.1 ชีวประวัติภูมิหลังของหมอจำเนียร จันทรสไส

#### 1) ชีวประวัติ

ชื่อ นายจำเนียร จันทรสไส เกิดวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2481 อายุ 82 ปี  
บิดาชื่อ นายเทียน จันทรสไส มารดาชื่อ นางชูป นิแห่ง โดยมีพี่น้องทั้งหมด 5 คน ตนเป็นบุตรคนที่ 2 นายจำเนียร จันทรสไส สมรสกับนางบริวณ จันทรสไส มีบุตรด้วยกันทั้งหมด 5 คน บุตรชาย 3 คน บุตรหญิง 2 คน จบการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนพรหมพิรามวิทยา จังหวัดพิษณุโลก นายจำเนียร จันทรสไส มีอาชีพข้าราชการบำนาญการรถไฟ และ ผลิตยาขาย ที่บ้านเลขที่ 107 หมู่ 10 ตำบลมะขามสูง อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก 65000 โทรศัพท์ 089-7084835

#### 2) ประวัติการศึกษาและการทำงาน ของหมอจำเนียร จันทรสไส

หมอจำเนียร จันทรสไส เริ่มมีการเรียนรู้สมุนไพรตั้งแต่วัยเด็กจากบิดาของตนเอง ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการใช้สมุนไพรรักษาโรค เมื่อเติบโตมาหมอจำเนียรได้เข้าศึกษาชั้นมัธยมศึกษาที่

โรงเรียนพรหมพิรามวิทยา จังหวัดพิษณุโลก เมื่อจบมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 พ.ศ.2500 จึงได้เข้าทำงานที่การรถไฟแห่งประเทศไทย จนเมื่อ พ.ศ.2515 หมอจำเนียร จันทร์สดี ได้ลาออกจากงานมาศึกษาสมุนไพรอย่างถ่องแท้ด้วยตนเอง เริ่มแรกได้ไปลงทะเบียนรับมอบตัวศิษย์กับอาจารย์พินิจ แจ่มจิต ได้รับหนังสือเภสัชกรรมไทยมาศึกษาเอง และศึกษาจากครูบาอาจารย์แพทย์แผนไทย จึงสอบได้ใบประกอบวิชาชีพด้านเภสัชกรรมในปี พ.ศ.2518 หลังจากนั้นตนจึงไปมอบตัวศิษย์กับ หมอช่อ คงผึ้ง และได้ไปศึกษาด้านเวชกรรมไทยที่วัดโพธิ์ (วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม) และศึกษาจากหนังสือเวชกรรมโบราณ 1 และเวชกรรมโบราณ 2 ศึกษาอยู่หลายปีจนได้ใบประกอบวิชาชีพด้านเวชกรรมมาในปี พ.ศ.2526 ได้ไปเป็นผู้คุมร้านยาที่ซังมงคลเภสัช พร้อมกับขึ้นทะเบียนยาให้กับทางร้านยา หลังจากนั้นได้ออกมาผลิตยาสมุนไพรแบบแคปซูลด้วยตนเองพร้อมกับรักษาโรคต่าง ๆ ไปด้วย โดยผู้ป่วยส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านละแวกนั้น ประชาชนในอำเภอและจังหวัดที่ใกล้เคียง เคยได้รับการรับเชิญเป็นวิทยากรทางเภสัชกรรมไทยและเวชกรรมไทยให้กับวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดพิษณุโลกใน พ.ศ.2543 - พ.ศ.2553 และเคยได้รับการรับเชิญจากสาธารณสุขจังหวัดพิษณุโลก เป็นวิทยากรเกี่ยวกับการใช้ยาสมุนไพรในการรักษาโรคต่างๆ ให้กับชาวบ้านในจังหวัดพิษณุโลกและจังหวัดใกล้เคียง เช่น จังหวัดสุโขทัย รวม 40 กว่าแห่ง และระยะเวลาการเป็นหมอพื้นบ้านหมอจำเนียร จันทร์สดี ได้รับโล่เกียรตินิยมมากมาย ปัจจุบันเป็นแพทย์พื้นบ้านที่มีผู้ป่วยลูกศิษย์และคนในชุมชนล้อมใส่ศรัทธาเป็นจำนวนมาก

### 3) คุณสมบัติของการเป็นแพทย์พื้นบ้านที่ดียึดถือปฏิบัติ ดังนี้

1. มีเมตตาจิตต่อผู้ป่วย
2. ไม่เห็นแก่ลาภ
3. ไม่โอ้อวดตนเอง
4. ไม่ปิดบังความเขลาของตนเอง
5. ไม่ปิดบังความดีของผู้อื่น
6. ไม่หวงกันลาภผู้อื่น
7. ไม่ลุ่มอำนาจแก่อคติทั้ง 4 ได้แก่ ฉันทาคติ โทสาคติ ภานาคติ โมหาคติ
8. ไม่หวั่นไหวด้วยโลกธรรม
9. มีหิริโอตตัปปะ
10. ไม่เป็นคนเกียจคร้านและมักง่าย
11. มีโยนิโสมนสิการ
12. ไม่เป็นคนมีสันดานอันประกอบด้วยความมัวเมา

### 4) รางวัลที่ได้รับของหมอนายจำเนียร จันทร์สดี

- 1) ปี พ.ศ. 2545 ได้รับโล่เกียรตินิยมครูแพทย์แผนไทยที่ได้รับการสนับสนุนงานผลิตนักศึกษาหลักสูตรการแพทย์แผนไทยวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดพิษณุโลก
- 2) ปี พ.ศ.2551 ได้รับรางวัลเชิดชูเกียรติผู้สืบสานวัฒนธรรมไทย คาราวานส่งเสริมสุขภาพด้วยการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก ภาคเหนือครั้งที่ 2
- 3) ปี พ.ศ. 2554 ได้รับโล่เกียรตินิยมเป็นนักปราชญ์ท้องถิ่นที่สร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนจากวิทยาลัยชุมชนตาก
- 4) ปี พ.ศ. 2555 ได้รับใบประกาศบุคคลต้นแบบด้านปราชญ์ชาวบ้านส่งเสริมสุขภาพ และอนามัยสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ครั้งที่ 5 ประจำปี 2555
- 5) ปี พ.ศ. 2556 ได้รับเกียรติบัตรการยกย่องเชิดชูเกียรติในฐานะบุคคลต้นแบบที่มีผลงานดีเด่นด้านการแพทย์แผนไทย กรแพทย์พื้นบ้าน ภาคเหนือครั้งที่ 5 จากกระทรวงสาธารณสุข โดยกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดในเขตภาคเหนือ 17 จังหวัด
- 6) ปี พ.ศ. 2558 ได้รับเกียรติบัตรเชิดชูหมอไทยดีเด่น ระดับเขตบริการสุขภาพที่ 2 ในงานมหกรรมแพทย์แผนไทยแห่งชาติปี 2558
- 7) ปี พ.ศ. 2558 ได้รับโล่เกียรตินิยมหมอไทยดีเด่น ระดับเขตบริการสุขภาพที่ 2 ในงานมหกรรมแพทย์แผนไทยแห่งชาติปี 2558
- 8) ปี พ.ศ. 2560 ได้รับใบประกาศเกียรติคุณวิทยากรผู้เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการแพทย์แผนไทยของตำบลหอกกลอง โครงการการฝึกอบรมให้ความรู้ภูมิปัญญาแพทย์แผนไทยในชุมชน

## 5) การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ป่วยและหมोजำเนียร จันทรสไส

ผู้ป่วยเดินทางเข้ามารับการรักษากับหมोजำเนียร จันทรสไส เองที่บ้าน เมื่อผู้ป่วยและญาติเดินทางมาถึง มีการต้อนรับอย่างดี มีการพูดคุยอย่างเป็นทางการเอง ผู้ป่วยมีความไว้นื้อ เชื่อใจที่จะบอกอาการป่วยและปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นสาเหตุของการเจ็บป่วยให้กับหมोजำเนียร จันทรสไส

## 6) แนวทางในอนาคตของการแพทย์แผนไทย

อยากให้การแพทย์แผนไทยหรือการแพทย์พื้นบ้านมีการเรียนรู้และสืบทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาให้คงอยู่สืบทอดไปสู่ลูกหลาน อนุรักษ์และรักษาการใช้สมุนไพรที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย และเพื่อฝึกความพอเพียงในชีวิต โดยไม่ต้องพึ่งพาแพทย์แผนตะวันตกมาก

## 7) การถ่ายทอดองค์ความรู้ของแพทย์พื้นบ้านของหมोजำเนียร จันทรสไส

ปัจจุบันได้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ไปยังลูก ๆ ของตนทางด้านเภสัชกรรม สมุนไพร ตำรับยาต่างๆ และกับผู้ที่มีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับสมุนไพร

## 6.2 ผลการศึกษา

### 1) ฝีปลวก

คัมภีร์ทิพย์มаланันมีชื่อเรียกฝีปลวก ไม่มีกลไกการเกิดโรค มีอาการของโรคดังนี้เมื่อเกิดขึ้นจะทำให้เจ็บในทรวงอกตรงที่ตั้งของหัวใจ ปวดตลอดไปตามสันหลัง ตัวเหลือง ตาเหลือง ให้อาเจียน เป็นเลือด ไอเหม็นคาว บริโภคอาหารไม่ได้ นอนไม่หลับ วินิจฉัยโรคจากอาการที่ผู้ป่วยเป็น มีหลักการรักษาโดยใช้ยารักษาฝีปลวก 4 ขนานด้วยกันคือ ขนาน 1 รากตะโกนา กำแพงเจ็ดชั้น ดอกลั่นทม รากกระทิงลาย รากคัตเค้า สิ่งละ 2 บาท จิงแห้ง ดีปลี เจตมูล เปลือกหอยแครง เบญจเหล็ก เบญจชุมเห็ดเทศ รากกำจาย สิ่งละ 1 ตำลึง ยาข้าวเย็น 5 ตำลึง ใช้วิธีต้มให้กิน ขนาน 1 เปลือกกระดังงา เปลือกจำปา เชือกเขาหนัง ผักแพวแดง ยาข้าวเย็นทั้ง 2 เอาเท่ากัน กินพร้อมสุราเพียงเล็กน้อย ใช้วิธีต้มให้กิน ขนาน 1 เถาวัลย์เหล็ก เถาวัลย์เปรียง ดินแทนปลวก รากพุ่มเรียงป่า ยอดอ้อยแดง ยาข้าวเย็น ทั้ง 2 เอาเท่ากัน ใช้วิธีต้มให้กิน ขนาน 1 เถาวัลย์เหล็ก เชือกเขาหนัง รังมตรี รากพุ่มเรียงทั้ง 2 เถาวัลย์เปรียง ยาข้าวเย็น เอาเท่ากัน ใช้วิธีต้มให้กิน

### 2) ฝีกุตะณะราย

คัมภีร์ทิพย์มаланันมีชื่อเรียกฝีกุตะณะราย ไม่มีกลไกการเกิดโรค มีอาการของโรคดังนี้ เมื่อเกิดนั้นจะทำให้ตึงแน่นในทรวงอก อาการเป็นตอนกลางคืนมากกว่ากลางวัน ให้จับไข้สะท้านร้อนสะท้านหนาวไปทั้งตัว บริโภคอาหารไม่ได้ นอนไม่ได้หลับ วินิจฉัยโรคจากอาการที่ผู้ป่วยเป็น หลักการรักษาใช้ยารักษาฝีกุตะณะราย 4 ขนานคือ ขนาน 1 เบญจเหล็ก รากซึก้าทั้ง 2 รากประจำไก่อ รากตองแตก ยาดำ สิ่งละ 1 บาท ใช้วิธีต้มให้กิน จะทำให้หัวฝีแตก มีหลักการรักษาโดยใช้ยารักษา ฝีกุตะณะราย มี 5 ขนานดังนี้ ขนาน 1 รากทนต์ รากมะนาว รากมะงั่ว รากส้มซ่า รากหิงหาย ยอดลำเจียก บอระเพ็ด รากมะเขือขึ้น รากมะแว้งทั้ง 2 ตำเอา น้ำสิ่งละ ทะนาน น้ำมันงาทะนาน 1 หุงให้เหลือแต่น้ำมัน แล้วจึงเอาเนระพูสี ดิงูเหลือง ผีนดิบ เปลือกประจำตีควาย สิ่งละ 1 สลึง ทำให้เป็นละเอียดปรงลงในน้ำมันกินแต่พอควร ขนาน 1 แก่นมะหาด แก่นปฐู แก่นมะเกลือ แก่นสัก แก่นแสมทะเล เคี้ยวเอาน้ำ ชนิดละ 1 ทะนาน มะพร้าวไฟ 1 ลูก หุงให้เหลือแต่น้ำมัน แล้วจึงผสมเข้ากับน้ำยาเคี้ยวไปให้เหลือแต่น้ำมันมะพร้าวไฟ แล้วจึงเอาเมล็ดในสลอด 33 เมล็ด คั่วด้วยน้ำปลาร้าปากไหให้เหลืออง ทำให้ละเอียดปรงลงในน้ำมันเอาไว้ให้เย็น ให้กินหนึ่งช้อนหอย ขนาน 1 ใบประจำไก่อ เจตมูลเพลิง ตรีภูกุ กระเทียม เอาเท่ากัน บดด้วยสุราทาข้างนอก

### 3) ฝึมานทรวง

คัมภีร์ทิพย์มालานั้นมีชื่อเรียกฝึมานทรวง ไม่มีกลไกการเกิดโรค มีอาการของโรคดังนี้เมื่อเป็นโรคจะทำให้ห้อยอกเสียด หายใจขัดในทรวงอก เจ็บทั้งกลางวันและกลางคืน ไอเป็นเสมหะเหนียว ให้ชูบพอม ให้แน่นหน้าอก วินิจฉัยโรคจากอาการที่คนไข้เป็น มีหลักการรักษาโดยใช้ยารักษาฝึมานทรวง 6 ขนานด้วยกันคือ ขนาน 1 พริกไทย 7 เม็ด ขิงสด 7 แฉ่น กระเทียม 7 กลีบ ข่าต้น บดให้ละเอียด เคล้ายางสลัดไต่สด ตากแดดให้แห้ง 7 ครั้ง เอาหนัก 2 บาท บดทำแท่งแล้วปั้นเท่าเมล็ดพริกไทยให้กิน 3 เมล็ด เป็นยาประจุมฝึมานทรวงให้หายดีมาก ขนาน 1 เอายาดำ 1 ส่วน เทียนดำ 4 ส่วน ยาข้าวเย็นทั้ง 2 สิ่งละ 10 ส่วน กระเทียม 11 ส่วน ต้นสาบเสือทั้งต้นทั้งราก 6 ส่วน ใช้วิธีต้มให้กิน กินตามสมุฏฐาน (ที่เกิด, ที่ตั้ง, เหตุ) ขนาน 1 เอาข้าวเปลือกคั่วให้ไหม้ขาม 1 ใบปลับปลิง 3 ใบ ทำให้ละเอียดบดพอกลงไว้ที่เจ็บนั้น แล้วจึงเอาใบบอนปิดบน ขนาน 1 เอาเทียนทั้ง 5 ยาดำ ขอบชะนางทั้ง 2 สิ่งละส่วน ยาข้าวเย็นเหนือ 12 ส่วน กระเทียม 14 ส่วน ใบกระพังใหม่ 27 ส่วน ใช้วิธีต้มให้กิน ขนาน 1 เอา เปลือกทองหลางใบมน เปลือกกุ่มน้ำ เปลือกมะรุ้ม เปลือกกระทุ่มมูลหมู เอาเท่ากัน ใช้วิธีต้มให้กิน ขนาน 1 เอาเปลือกคาง เปลือกทองหลางใบมน ฝนเอาเท่ากันละลายสุราให้กิน

องค์ความรู้ของหมอพื้นบ้าน หมอจำเนียร จันทรสไส ทั้ง 3 โรคฝึคือ ฝึปลวก ฝึกุดณะราย ฝึมานทรวง ชื่อที่หมอใช้เรียกชื่อโรคคือฝึท้อง หมอพื้นบ้านไม่มีกลไกการเกิดโรค มีอาการเริ่มแรกคือ เมื่อเป็นแล้วจะไอนาน ไอเป็นเลือด สังเกตดูจากการยื่น คือถ้าข้างไหนเป็นโรคไหลข้างนั้นจะตก เกิดได้จากหลายสาเหตุ เช่น การขาดอาหาร ทำงานหนัก ดินฟ้าอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นต้น วินิจฉัยโรคจากอาการที่ผู้ป่วยเป็น และหลักการรักษาคือการให้ยาสมุนไพรเป็นรสเมาเบื่อส่วนมากจะเป็นตำรับ ซึ่งจะเลือกใช้ยาตำรับตามคัมภีร์ทิพย์มालา ของโรคฝึทั้ง 3 ฝึคือ ฝึปลวก ฝึกุดณะราย ฝึมานทรวง ใช้ สมุนไพรแห่ง เอายาดำ 1 ส่วน เทียนดำ 4 ส่วน ยาข้าวเย็นทั้ง 2 ชนิดละ 10 ส่วน กระเทียม 11 ส่วน ต้นสาบเสือทั้งต้นทั้งราก 6 ส่วน วิธีการต้ม ใส่น้ำในหม้อให้ท่วมยา ตั้งไฟให้เดือด ต้มนานจนเหลือ น้ำ 1 ใน 3 แล้วกรองน้ำดื่ม เมื่อรับประทานยาหมด 1 หม้อแล้ว สามารถใส่น้ำให้ท่วมตัวยาแล้วนำไปต้มใหม่ ประมาณ 3-5 รอบหรือต้มจนยาจืด หลักการใช้สมุนไพร วิธีรับประทานยา 1 หม้อ ทานครั้งละ 5-7 ช้อนโต๊ะ วันละ 2 เวลา หลังอาหาร เช้าและเย็น

โรคทางแผนปัจจุบันคือ วัณโรคปอด (Pulmonary tuberculosis) เป็นโรคติดต่อที่เกิดจากเชื้อแบคทีเรียที่ชื่อ ไมโครแบคทีเรียทูเบอร์คูโลซิส (Mycobacterium tuberculosis) สามารถก่อให้เกิดโรคได้กับทุกอวัยวะทุกส่วนของร่างกายและสามารถทนอยู่ในอากาศและสิ่งแวดล้อมได้นาน ติดต่อกันโดยการหายใจ ไอจาม หากร่างกายอ่อนแอ เชื้อก็จะกำเริบก่อให้เกิดโรคได้

### 4) ฝึธนูรवाद

คัมภีร์ทิพย์มालานั้นจะมีชื่อเรียกฝึธนูรवाद ไม่มีกลไกการเกิดโรค และจะมีอาการคือเมื่อเป็นจะทำให้เจ็บหน้าอกตลอดสันหลัง ให้ปวดเมื่อยทุกข้อทุกกระดูก วิงเวียนศีรษะ บางที่ทำให้ขัดอูจจาและปัสสาวะให้ท้องอืดบางครั้ง ให้ห้อยอกเสียดจุกที่ยอดอก ให้ชูบพอมบริโภคอาหารไม่รู้รส ให้ตาเข็งนอน ไม่หลับ ปวดกลางคืนมากกว่ากลางวัน มีพิษต่าง ๆ วินิจฉัยโรคจากอาการที่ผู้ป่วยเป็น หลักการรักษายาจะใช้ยาแก้ฝึธนูรवाद ซึ่งจะมี 5 ขนานด้วยกันดังนี้ ขนาน 1 ไคร้หางนาค ไคร้ น้ำ รากต่อไส้ รากคาคา รากคนทา รากพุมเรียงทั้ง 2 รากเท้ายายม่อม รากขี้กาทั้ง 2 เอาเท่ากัน หลักการใช้ยา ใช้วิธีต้มให้กิน ขนาน 1 เปลือกโปบาย รากชิงชี รากอัญชันขาว พริกไทย ขิงแห้ง ดีปลี กระเทียม เอาเท่ากัน หลักการใช้ยา ใช้วิธีต้มให้กิน ทำให้ฝึธนูรवादที่เกิดขึ้นภายในนั้นให้ยุบหายดีมาก ขนาน 1 เปลือกเพกา สันพร้านางเอา เปลือกโปบาย เปลือกตะบาก ผักเป็ดแดง เอาเท่ากัน หลักการใช้ยา ใช้วิธีต้มให้กิน ขนาน 1 รากยอ รากมะเขือขื่น รากช่องแมว รากส้มกุ้งทั้ง 2 แก่นกันเกรา แก่นมะหาด แก่นแสมทะเล ยาข้าวเย็น กระดูก งูเหลือม พริกไทย เอาเท่ากันทำให้ละเอียด ดอง

ด้วยสุราฝังข้าวเปลือกไว้ 3 วัน หลักการใช้ยา โดยการกินหลังดอง ขนาน 1 ใบถอบแถบ ใบพลูแก ใบมันเทศ  
ห้องสามย่าน ขมิ้นชัน ยอกมะอึก ข้าวเปลือก เอาเท่ากัน หลักการใช้ยา พอกฝีข้างนอกให้ตรงยอดฝี

ในส่วนองค์ความรู้ของหมอพื้นบ้าน หมอจำเนียร จันทรสถไส ชื่อที่หมอใช้เรียกชื่อโรคมะเร็งต่อม  
น้ำเหลือง มีกลไกการเกิดโรคคือ ต่อมน้ำเหลืองของคนเรานั้นจะเป็นด่านแรกในการกักเก็บเชื้อโรค เมื่อเชื้อ  
โรคเข้าสู่ร่างกายมากก็จะกักเก็บไม่อยู่ ก่อให้เกิดโรคขึ้นมา ซึ่งส่วนใหญ่ถ้าเกิดในผู้หญิงจะกลายเป็นมะเร็ง  
อาการของโรคจะเป็นก้อน แล้วจะค่อยๆขยายใหญ่ขึ้น จากนั้นจะบวมและปวดตรงไหปลาร้า ตรงรักแร้  
วินิจฉัยโรคจากอาการที่ผู้ป่วยเป็น หลักการรักษาก็ไม่มีสมุนไพรตายตัวแต่จะใช้สมุนไพรที่มีรส เบื่อเมา  
สมุนไพรแห้ง ห้วยข้าวเย็นเหนือข้าวเย็นใต้เป็นหลักนำหนักเสมอกัน วิธีการต้มใส่น้ำในหม้อให้ท่วมยา ตั้ง  
ไฟให้เดือด ต้มนานจนเหลือน้ำ 1 ใน 3 แล้วกรองต้มน้ำ เมื่อรับประทานยาหมด 1 หม้อแล้ว สามารถใส่น้ำให้  
ท่วมตัวยาแล้วนำไปต้มใหม่ ประมาณ 3-5 รอบหรือต้มจนยาจืด หลักการใช้สมุนไพรวิธีรับประทานยา 1 หม้อ  
ทานครั้งละ 5-7 ซ้อนโต๊ะ วันละ 2 เวลา หลังอาหารเช้าและเย็น

เมื่อเทียบเคียงกับแผนปัจจุบันมีชื่อโรคว่าวัณโรค จะเทียบเคียงกับ วัณโรคที่กระจายไปทั่วร่างกาย (Miliary  
Tuberculosis)

วัณโรคต่อมน้ำเหลือง ต่อมน้ำเหลืองบริเวณคอไหปลาร้าและรักแร้เป็นตำแหน่งที่พบบ่อยที่สุดของการ  
สาเหตุที่ทำให้พบลักษณะเป็นฝีหรือแตกทะลุไปยังอวัยวะใกล้เคียงได้บ่อย เช่น ต่อมน้ำเหลืองบริเวณ  
mediastinum แตกทะลุเข้าหลอดอาหาร หรือหลอดลม ต่อมน้ำเหลืองในช่องท้อง อาจแตกเข้าสู่กระเพาะ  
อาหารหรือลำไส้ได้

Miliary tuberculosis การแพร่กระจายของเชื้อวัณโรคทางกระแสเลือด อาจทำให้เกิด miliary  
tuberculosis จะมีลักษณะรอยโรคเป็นจุดเล็กๆ จำนวนมากมายกระจายไปทั่วร่างกาย จากภาพรังสีทรวงอก  
ก็อาจเห็นจำนวนรอยโรคเป็นพันๆ จุด ลักษณะโรคแบบ miliary tuberculosis มักพบในทารกหรือเด็กเล็ก  
แต่ก็อาจพบได้ในคนทุกกลุ่มอายุ หากเชื้อวัณโรคมีการแพร่กระจายตาม กระแสเลือดโดยอาจเป็นจากเชื้อ  
บริเวณ caseous lesion แตกเข้าสู่กระแสโลหิตแล้วแพร่กระจายไปก็ได้

วัณโรคระบบประสาทส่วนกลาง วัณโรคของระบบประสาทส่วนกลางพบได้ประมาณ 5-10 % ของ  
ผู้ป่วยเอชไอวีที่มีวัณโรคส่วนใหญ่มักเป็นแบบเยื่อหุ้มสมองอักเสบมีไข้ ปวดศีรษะ บางรายอาจมีอาการรูสติ  
เสียไป แต่ลักษณะแบบ tuberculoma ก็พบได้เช่นกัน

## 5) ฝักราช

คัมภีร์ทิพย์มาลาณั้นจะมีชื่อเรียกฝักราช ไม่มีกลไกการเกิดโรค และจะมีอาการคือ เมื่อเกิดแล้วจะทำให้  
ให้บวมเป็นลำขึ้นไปตามเกลียวปตาคาด (เส้นเอ็นที่อยู่ในร่างกายคู่ขนานไปกับหลอดเลือดบริเวณท้องน้อย และ  
หน้าขา) ให้จับเป็นไขสะท้อนร้อนสะท้อนหนาว ให้ขนลุกทุกขุมขน ให้ตัวแข็งกระด้าง จะลุกนึ่งให้ยอกเสียว  
เคลื่อนไหวตัวไม่ได้ วินิจฉัยโรคจากอาการที่ผู้ป่วยเป็น หลักการรักษาคือ ใช้ยาแก้ฝักราช ซึ่งจะมี 3 ขนานกับ  
1 ยาประจุ ด้วยกันดังนี้ ขนาน 1 รากคัตเค้า รากผักเสี้ยนผี รากหญ้านาง รากกะเพรา รากก้างปลาแดง  
โคกกระสุน เอาเท่ากัน หลักการใช้ยาสมุนไพร ต้มด้วยสุราให้กิน แก้พิษฝักราชอันตรายดี ขนาน 1 พริกไทย ชิง  
แห้ง ดีปลี กระเทียม หัวข้าวข้า เกลือสมุทร สิ่งละ 1 ส่วน หัวดองดึง 6 ส่วน ทำให้ละเอียดบดทำแท่งไว้  
ละลายน้ำกระสายที่เหมาะสมแกโรค ให้กินหนัก 1 สลึง หลักการใช้ยาสมุนไพร กินตอนฝึยยังไม่เป็นหนอง ถ้า  
เป็นหนองแล้ว และหนองแห้งไป ให้เอายานี้แทรกเข้า เอากระดาดทั้ง 2 อดพิต บุกรอ สิ่งละ 1 ส่วน หัวดองดึง  
3 ส่วน ทำให้ละเอียดบดละลายน้ำกระเทียม หลักการใช้ยาสมุนไพร ให้กินหนัก 1 สลึง ให้กินไป 4-5 วันแล้ว  
จึงกินยาประจุ ยาประจุ เอาชิงแห้ง ดีปลี บุกรอ บอระเพ็ด เจตมูลเพลิง ผลมะตูมอ่อน ผลสลอด สิ่งละ 2 ส่วน  
แห้วหมู สะค้าน โกรฐเขมา สิ่งละ 3 ส่วน ทำให้ละเอียด บดทำแท่งไว้ เท่าเมล็ดข้าวโพด หลักการใช้ยาสมุนไพร

ให้กิน 3 เมล็ด ถ้าเป็นหนักกิน 5 เมล็ด ขนาน 1 เออฟริกไทย ชิงแห้ง กะทือ โพล เปลือกกลุ่มทั้ง 2 เปลือก  
ทองหลางใบมน สิ่งละ 1 บาท ผลสลอด 108 เมล็ด ทำให้ละเอียด เอามาพรวัวไฟคู่ 3 คู่ ผ่าเอาแต่ซีกข้างศีรษะ  
ขูดคั้นเป็นกะทิ แล้วผสมเข้ากับยา ใส่กระทะหุงให้เหลือแต่น้ำมัน แล้วเอาลูกจันทร์ ดอกจันทร์ การบูร เกลือ  
สมุทร สิ่งละ 1 สิ่ง ทำให้ละเอียดปูลงลงในน้ำมัน หลักการใช้ยาสมุนไพร ให้กินตามอาการเจ็บป่วย

ในส่วนองค์ความรู้ของหมอพื้นบ้าน หมอจำเนียร จันทร์สดี ชื่อที่หมอใช้เรียก กระจุกทับเส้น กลไก  
การเกิดโรค กระจุกเส้นหลังในร่างกายนั่นจะเป็นข้อต่อๆเรียงลงมา โดยมีหมอนรองกระดูกอยู่ระหว่างข้อต่อ  
เมื่อหมอนรองกระดูกยื่นออกมาไม่อยู่ในที่เดิม ก็จะก่อให้เกิดอาการเจ็บหลังอาการปวดหลังแล้วจึงทำให้ขา  
วิจฉัยโรคจากอาการที่ผู้ป่วยเป็น หลักการรักษาใช้สมุนไพรแห้ง จะใช้หญ้าหมอนน้อยต้มกับหัวข้าวเย็นเหนือ  
ข้าวเย็นได้เสมอภาค วิธีการต้ม ใส่น้ำในหม้อให้ท่วมยา ตั้งไฟให้เดือด ต้มนานจนเหลือน้ำ 1 ใน 3 แล้วกรองต้ม  
น้ำ เมื่อรับประทานยาหมด 1 หม้อแล้ว สามารถใส่น้ำให้ท่วมตัวยาแล้วนำไปต้มใหม่ ประมาณ 3-5 รอบหรือ  
ต้มจนยาจืด หลักการใช้สมุนไพรวิธีรับประทานยา 1 หม้อ ทานครั้งละ 5-7 ช้อนโต๊ะ วันละ 2 เวลา หลังอาหาร  
เช้าและเย็น แล้วให้คนในครอบครัวช่วยดู ช่วยต้มยาให้กิน ก็จะแก้ปวดหลังได้

เมื่อเทียบเคียงกับแผนปัจจุบันคือโรคกล้ามเนื้ออักเสบ หรือ โรคกล้ามเนื้ออักเสบทั่วตัว เป็นโรคใน  
กลุ่มโรคเนื้อเยื่อเกี่ยวพันชนิดหนึ่งที่มีลักษณะเด่นคือ มีการอักเสบของกล้ามเนื้อต่าง ๆ ทั่วร่างกาย ในรายที่  
เป็นอย่างรุนแรงอาจมีกล้ามเนื้ออ่อนแรงจนไม่สามารถลุกจากเตียงหรือเดินได้ มีกล้ามเนื้อหัวใจอักเสบ  
กล้ามเนื้อที่ใช้ในการหายใจอักเสบ ทำให้ระบบหายใจล้มเหลว

## 6) ผียอดคว่า

คัมภีร์ทิพย์มาลานั้นจะมีชื่อเรียกผียอดคว่า ไม่มีกลไกการเกิดโรค มีอาการคือเมื่อเกิดจะทำให้ปวดอยู่  
ท้องน้อยไปถึงทวารหนัก ให้ปวดตลอดไปหน้ากระดูกเชิงกราน ให้เจ็บเป็นเวลา สะบัดร้อน สะบัดหนาว  
ให้ปวดแต่กลางคืน ถ้ากลางวันจะเบาปวดหรือปวดไม่มาก ทำให้เป็นพิษต่าง ๆ วิจฉัยโรคจากอาการที่ผู้ป่วย  
เป็น มีหลักการรักษาโดยการใช้น้ำแก้มผียอดคว่า โดยจะมี 4 ขนานด้วยกันดังนี้ ขนาน 1 รากขี้กาแดง ราก  
ก้างปลาแดง รากถั่วพู รากพุงดอ รากพุงแก เอาเท่ากัน หลักการใช้ยาสมุนไพร ให้ต้มกิน แก้มผียอดคว่าให้หายดี  
ขนาน 1 รากถั่วพู โพล กะทือ ขมิ้นอ้อย ข่าตาแดง ข้าวตานยาย รากขั้ดมอน หญ้าปากควาย หอมแดง กระพัง  
โหม ตำเอาน้ำชนิดละทะหนาน น้ำมันงาทะหนาน 1 หุงให้เหลือแต่น้ำมัน หลักการใช้ยาสมุนไพร เอาไว้ให้กิน ตาม  
กำลัง ขนาน 1 รากถอบแถบ ใบมะยม ใบส้มซ่า ใบมะขาม ฝักมะขาม ใบพุงดอ เอาเท่ากัน หลักการใช้ยา  
สมุนไพร บดด้วยน้ำสุกพอกข้างนอก ขนาน 1 ผลจันทร์ ดอกจันทร์ โกลฐสอ น้ำประสาธทอง ผลผักชีทั้ง 2 พันธุ์  
ผักกาด ผลจิงจ้อ พริกไทย ชิงแห้ง สิ่งละส่วน สมอเทศ ผลสลอด สิ่งละ 4 ส่วน ทำให้ละเอียดเป็นผง แล้วจึง  
เอาน้ำมันงา น้ำมันมะกรูด น้ำปัสสาวะแพะ สิ่งละทะหนาน น้ำมัน ยางสลัดได สิ่งละครึ่งทะหนาน ใส่กระทะ  
ทองแดงเคี่ยวให้งวด แล้วเอาผงนั้นปูลงกวนไปกว่าจะแห้งปั้นได้ หลักการใช้ยาสมุนไพร เอามาบดให้กิน  
หนัก 1 สิ่ง

ในส่วนองค์ความรู้ของหมอพื้นบ้านหมอจำเนียร จันทร์สดี โรคนี้หมอจะแนะนำให้ไปพบแพทย์แผน  
ปัจจุบันโดยตรง

เมื่อเทียบเคียงกับโรคปัจจุบันนั้นก็คือ วัณโรคลำไส้ (Intestinal tuberculosis) ตำแหน่งที่พบได้บ่อย  
คือบริเวณลำไส้เล็กต่อกับลำไส้ใหญ่ ผู้ป่วยมักจะมีพบแพทย์ด้วยเรื่องปวดท้องหรือคลำได้ก้อนบริเวณท้องน้อยซึ่ง  
อาจจะเหมือนอาการของโรคมะเร็ง การวินิจฉัยทำได้โดยการผ่าเอาชิ้นเนื้อไปตรวจ นอกจากนั้นเชื้อวัณโรคยัง  
สามารถเกิดที่เยื่อช่องท้อง ทำให้เกิดการอักเสบ ผู้ป่วยจะมาด้วยเรื่องปวดท้องทั่วไป ท้องบวมขึ้น ไข้ เบื่อ  
อาหาร น้ำหนักลด ท้องมารมีน้ำในช่องท้อง การวินิจฉัยทำได้โดยการเจาะน้ำในช่องท้องออกมาวินิจฉัย

## 7) ฝักรวงผึ้ง

คัมภีร์ทิพย์มาลาณั้นจะมีชื่อเรียกฝักรวงผึ้ง ไม่มีกลไกการเกิดโรค มีอาการคือเมื่อเกิดจะทำให้แน่นชาย ใต้ข้างขวา ให้ยกตลอดสันหลัง ให้ตัวเหลืองหน้าเหลือง ตาเหลือง ปัสสาวะเหลือง ให้จับ สะบัดร้อนสะท้าน หนาว ให้มันตึง ให้เมื่อยทุกข้อทุกกระดูก ให้อึดด้วยลม บริโภคอาหารไม่ได้ วินิจฉัยโรคจากอาการที่ผู้ป่วยเป็น มีหลักการรักษาโดยใช้ยาแก้ฝักรวงผึ้งมีทั้งหมด 4 ขนานด้วยกันดังนี้ ขนาน 1 รากหนวด รากหนามแดง ราก ก้างปลาแดง รากตาล รากคนทา รากเปล้าใหญ่ รากหญ้านาง เอาเท่ากัน ใช้วิธีต้มให้กิน หลักการใช้ยาสมุนไพร ให้เสกสัพพาสี ๗ คาบ (เป็นคาบที่หมอยาสมัยโบราณใช้เสกด้วยาลงหม้อต้มยา) แล้วจึงกิน แก้ฝักรวงผึ้งที่เกิด ในท้อง ถ้าเห็นน้ำหนองแก่แล้วให้เพิ่มเปล้าใหญ่ขึ้น 2 ส่วน ยาทั้งหมดเอาสิ่งละส่วน ต้มให้กินหาย ขนาน 1 ใบ มะขาม ใบส้มป่อย สิ่งละกำมือ แล้วเอาตอกมัด 3 เปราะ เงินของคนไข 1 เฟื้องใส่ลงด้วยกันในยา หลักการใช้ ยาสมุนไพร ใช้วิธีต้มให้กิน ขนาน 1 เอาใบสะเดา ใบเสนียด ใบมะนาว ใบส้มป่อย ใบชดมอน ไพล กระจาย ข้าวสารข้าวเหนียว เอาเท่ากัน บดด้วยน้ำมันดิบ แล้วเอามารมควันใต้เสม็ดผสมให้เข้ากัน หลักการใช้ยา สมุนไพร จึงเอามาพอกข้างนอก ขนาน 1 เปลือกมะรุ้ม เปลือกทองหลางใบมน เปลือกกุ่มทั้ง 2 ใบลำโพงทั้ง 2 กะทือ ไพล กระจาย พริกไทย กระจาย ใบสลอด เอาเท่ากัน หลักการใช้ยาสมุนไพร ทำให้ละเอียดผสมน้ำ มะงั่วห่อผ้าหนึ่งให้สุก แล้วจึงเอามาประคบ

ในส่วนองค์ความรู้ของหมอพื้นบ้านหมอยาเจียร จันทรสไส ชื่อที่หมอใช้เรียกคือ โรคตับแข็ง เกิดจาก การกินเหล้าในปริมาณที่มาก ตับจึงมีภาวะแข็ง กลไกการเกิดโรค คือตับมีหน้าที่สูบพวงเหล้าหรือไปที่ไตออกไปสู่กระเพาะปัสสาวะ เมื่อตับไม่สามารถส่งออกได้หรือส่งออกไปไม่หมด จะเกิดการคั่งค้างที่ตับอยู่ที่ตับ เมื่อ มากเข้าไวรัสก็ลงตับ ตับจึงเกิดการอักเสบ และแข็งในที่สุด อาการ ดูจากลักษณะภายนอก ตัวเหลืองตาเหลือง ตัวบวม เมื่อตรวจตับแล้วตับจะแข็ง การวินิจฉัยถามอาการจากผู้ป่วยและดูจากลักษณะภายนอกของผู้ป่วย หลักการรักษาคือ ใช้ใบพิลังกาสาต้มกับหัวยาข้าวเย็นเหนือ ข้าวเย็นใต้ เสมอภาควิธีการต้ม ใส่ยาในหม้อให้ ท่วมยา ตั้งไฟให้เดือด ต้มนานจนเหลือน้ำ 1 ใน 3 แล้วกรองตม่น้ำ เมื่อรับประทานยาหมด 1 หม้อแล้ว สามารถใส่น้ำให้ท่วมตัวยาแล้วนำไปต้มใหม่ ประมาณ 3-5 รอบหรือต้มจนยาจืด วิธีรับประทานยา 1 หม้อ ทานครั้งละ 5-7 ช้อนโต๊ะ วันละ 2 เวลา หลังอาหาร เช้าและเย็นอาการก็หาย

เมื่อเทียบเคียงกับโรคปัจจุบัน ฝักรวงผึ้ง จะเทียบเคียงกับ วัณโรคนอกปอด / วัณโรคแพร่กระจาย (Disseminated tuberculosis)

วัณโรคต่อมน้ำเหลือง ต่อมน้ำเหลืองบริเวณคอไหปลาร้าและรักแร้เป็นตำแหน่งที่พบบ่อยที่สุดของการ สาเหตุที่ทำให้พบลักษณะเป็นฝีหรือแตกทะลุไปยังอวัยวะใกล้เคียงได้บ่อย เช่น ต่อมน้ำเหลืองบริเวณ mediastinum แตกทะลุเข้าหลอดอาหาร หรือหลอดลม ต่อมน้ำเหลืองในช่องท้อง อาจแตกเข้าสู่กระเพาะ อาหารหรือลำไส้ได้

Miliary tuberculosis การแพร่กระจายของเชื้อวัณโรคทางกระแสเลือด อาจทำให้เกิด miliary tuberculosis จะมีลักษณะรอยโรคเป็นจุดเล็ก ๆ จำนวนมากมายกระจายไปทั่วร่างกาย จากภาพรังสีทรวงอก ก็อาจเห็นจำนวนรอยโรคเป็นพัน ๆ จุด ลักษณะโรคแบบ miliary tuberculosis มักพบในทารกหรือเด็กเล็ก แต่ก็อาจพบได้ในคนทุกกลุ่มอายุ หากเชื้อวัณโรคมีการแพร่กระจายตามกระแสเลือด โดยอาจเป็นจากเชื้อ บริเวณ caseous lesion แตกเข้าสู่กระแสโลหิตแล้วแพร่กระจายไปได้

วัณโรคระบบประสาทส่วนกลาง วัณโรคของระบบประสาทส่วนกลางพบได้ประมาณ 5-10 % ของ ผู้ป่วยเอชไอวีที่มีวัณโรคส่วนใหญ่มักเป็นแบบเยื่อหุ้มสมองอักเสบมีไข้ ปวดศีรษะ บางรายอาจมีภาวะการรับรู้สติ เสียไป แต่ลักษณะแบบ tuberculoma ก็พบได้เช่นกัน

วัณโรคที่ร้ายแรงอื่น ๆ ในผู้ป่วย Disseminated TB การเพาะเชื้อจากปัสสาวะจะพบเชื้อเป็นส่วนใหญ่ แต่รอยโรคบริเวณไตกลับพบไม่มาก วัณโรคของช่องเยื่อหุ้มปอด, ช่องเยื่อหุ้มหัวใจก็พบได้บ่อย สำหรับวัณโรค นอกปอด วัณโรคในช่องท้องผู้ป่วยมักมาด้วยต่อมน้ำเหลืองในช่องท้องโต การติดเชื้อแบบกระจายทั่วช่องท้อง (diffuse peritonea involvement) พบได้น้อย วัณโรคที่ผิวหนัง ก็พบในผู้ป่วยที่มีเชื้อวัณโรคในกระแสเลือด หรือติดเชื้อเข้าทางผิวหนังโดยตรง

### 8) ฝีมะเร็งทรวง

คัมภีร์ทิพย์มาลาณั้นจะมีชื่อเรียกฝีมะเร็งทรวง ไม่มีกลไกการเกิดโรค มีอาการคือเมื่อเกิดจะทำให้เป็น มูกเลือดหลายครั้งหลายหน เหมือนเป็นบิด แล้วก็หายไป อยู่ ๆ ก็กลับเป็นมาใหม่ ให้ปวดยอกเสียด จุกแน่น หน้าอก ให้ออกตลอดส้นหลังให้วิ่งเวียน ให้อุจ ให้อุจ ให้อุจ ไม่มีแรง ชุบผอม มักให้ครั่นตัว ให้เมื่อยทุกข้อทุก กระดูก วินิจฉัยโรคจากอาการที่ผู้ป่วยเป็น หลักการรักษายาจะใช้ยาแก้ฝีมะเร็งทรวง มีทั้งหมด 5 ขนานด้วยกัน ดังนี้ ขนาน 1 ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง รากไม้รวก จันทน์ทั้ง 2 แก่นสน กรักซี่ ข่าตาแดง ยาข้าวเย็นทั้ง 2 สิ่ง ละ 2 ตำลึง รากชุมเห็ดไทย เถาวัลย์เปรียงแดง สิ่งละ 5 ตำลึง สุราครึ่งหนึ่ง น้ำครึ่งหนึ่ง เป็นกระสาย หลักการ ใช้ยา ใช้วิธีต้มให้กิน ขนาน 1 โปกพาย เถาวัลย์เปรียงแดง โลดทะนง หัสศคุณเทศ เอาเสมอภาค หลักการ ใช้ยา ใช้วิธีต้มให้กิน ขนาน 1 บอระเพ็ด เปลือกราซพฤกษ์ โปกพาย เถาวัลย์เปรียงแดง ขมิ้นอ้อยหัวใหญ่ เอาเท่ากัน หลักการ ใช้ยา ใช้วิธีต้มให้กิน ขนาน 1 น้ำประสาทรองเทศ 1 บาท กานพลู 2 บาท รากทองแตก 3 บาท เทียนดำ 1 ตำลึง 1 บาท ใบมะกอก 5 ตำลึง รังมตรีรัง 1 ผลสมองเทศ 56 ผล ขมิ้นอ้อยหัวยาวคืบ 1 เอา 3 หัว หลักการ ใช้ยา ใช้วิธีต้มให้กิน ขนาน 1 ใบค้อนกลองนา ใบลอบแลบ ใบประคำไก่ ใบมะเฟือง ใบมะเมีย ใบ สลัด เอาเท่ากัน หลักการ ใช้ยา ทำให้ละเอียดบดทำแท่งไว้ละลายน้ำในแม่น้ำกิน

ในส่วนองค์ความรู้ของหมอพื้นบ้าน เช่นเดียวกับผีรวงผึ้ง เมื่อเทียบเคียงกับโรคปัจจุบัน ฝีมะเร็งทรวง จะเทียบเคียงกับ วัณโรคนอกปอด / วัณโรคแพร่กระจาย (Disseminated tuberculosis) เช่นเดียวกับผี รวงผึ้ง

### 9) ฝิธรสูตร

คัมภีร์ทิพย์มาลาณั้นจะมีชื่อเรียกฝิธรสูตร ไม่มีกลไกการเกิดโรค มีอาการคือเมื่อเกิดจะทำให้เจ็บปวด ส้นหลัง ให้เมื่อย ให้จุก ให้เสียดท้อง ให้ชุบผอม บริโภคอาหารมิได้ มักกระทำพิษให้เป็นไปต่าง ๆ วินิจฉัยโรค จากอาการที่ผู้ป่วยเป็น หลักการรักษายาจะใช้ยาแก้ฝิธรสูตร มีทั้งหมด 6 ขนานด้วยกันดังนี้ ขนาน 1 ใบมะตูม ใบส้มป่อย ใบพลูแก สมอร่องแร้ง ขมิ้นอ้อย ข้าวสาร เอาเท่ากัน หลักการ ใช้ยา บดพอกฝี ขนาน 1 พริกไทย 7 เม็ด ขิงสด 7 แว่น กระเทียม 7 กลีบ ใบคนที่สอ ใบคนที่เขมา ใบประคำไก่ ใบกุ่มน้ำ ยาข้าวเย็น สิ่งละ 2 บาท หลักการ ใช้ยา บดด้วยน้ำสุราพอก ขนาน 1 รากผักเสี้ยนผี รากคนที่สอ รากคนที่เขมา เอาเสมอภาค เอาสุรา เป็นกระสาย หลักการ ใช้ยา ใช้วิธีต้มให้กิน ขนาน 1 ใบมะกรูด 19 ใบ ใบมะนาว 7 ใบ ผลมะกรูด 7 ผล ผล มะนาว 7 ผล ผ่าออก ชนิดละ 33 แว่น ก้านสะเดา 33 ก้าน เอาสุราเป็นกระสาย หลักการ ใช้ยา ใช้วิธีต้มให้กิน แล้วให้กินตามอาการป่วย ขนาน 1 รากเขยตาย รากตานหม่อน รากลำโพงกาสลัก หัวหมู เปลือกมะไฟ พริกไทย โรกแดง เปลือกหอยแครง ถั่วกลาง เต่าไฟ รังมดแดง เอาเท่ากัน หลักการ ใช้ยา เอาปูนขาว เกลือ สุรา ชนิดละเท่ากันเป็นกระสาย ใช้วิธีต้มให้กิน ขนาน 1 เปลือกผลมังคุด เปลือกสะท้อน เปลือกสะตือ ยาข้าว เย็น พุ่มเรียงป่า เปลือกมะขาม สีฟันควาย รากมะกอก ขี้ผึ้งแข็ง เอาเท่ากัน หลักการ ใช้ยา ใช้วิธีต้มให้กิน

ในส่วนองค์ความรู้ของหมอพื้นบ้าน หมอจำเนียร จันทรสถไส ชื่อที่หมอใช้เรียก กระดูกทับเส้น กลไก การเกิดโรค กระดูกสันหลังในร่างกายนั้นจะเป็นข้อต่อๆเรียงลงมา โดยมีหมอนรองกระดูกอยู่ระหว่างข้อต่อ เมื่อหมอนรองกระดูกมันออกมาไม่อยู่ในที่เดิม ก็จะก่อให้เกิดอาการเจ็บหลังอาการปวดหลังแล้วจึงทำให้ขา วินิจฉัยโรคจากอาการที่ผู้ป่วยเป็น หลักการรักษายาใช้สมุนไพรแห้ง จะใช้หญ้าหมอนน้อยต้มกับหัวข้าวเย็นเหนือ



ข้าวเย็นได้เสมอภาค วิธีการต้ม ใส่น้ำในหม้อให้ท่วมยา ตั้งไฟให้เดือด ต้มนานจนเหลือน้ำ 1 ใน 3 แล้วกรอง ต้มน้ำ เมื่อรับประทานยาหมด 1 หม้อแล้ว สามารถใส่น้ำให้ท่วมตัวยาแล้วนำไปต้มใหม่ ประมาณ 3-5 รอบ หรือต้มจนยาจืด หลักการใช้สมุนไพรวิธีรับประทานยา 1 หม้อ ทาน ครั้งละ 5-7 ช้อนโต๊ะ วันละ 2 เวลา หลังอาหาร เช้าและเย็น แล้วให้คนในครอบครัวช่วยดู ช่วยต้มยา ให้กิน ก็จะแก้ปวดหลังได้

เมื่อเทียบเคียงกับโรคปัจจุบันจะเทียบได้กับวัณโรคกระดูกสันหลัง (Tuberculosis of spine) มีอาการคือ ปวดหลัง (เป็นอาการ ที่พบบ่อยที่สุด) กล้ามเนื้อตึงตัว ก้มหรือเงยหลังลำบาก ใช้เรื้อรัง มักเป็น ตอนบ่าย น้ำหนักลด เบื่ออาหาร คล้ำได้ก้อน ไม่ปวด กดไม่เจ็บ แขน-ขาอ่อนแรง เนื่องจากระบบ ประสาท ส่วนกลางถูกกดจนยั้ง/ เดินไม่ได้ ทำให้เกิดอัมพาต มีความผิดปกติของโครงสร้าง กระดูกสันหลัง เช่น หลัง ค่อม หลังโก่ง

## 10) ฝีธนูทวน

คัมภีร์ทิพย์มालานั้นจะมีชื่อเรียกฝีธนูทวน ไม่มีกลไกการเกิดโรค มีอาการคือ เมื่อเกิดจะทำให้พบบวม ขึ้นตามเส้นสันทมาต (เส้นที่มีจุดเริ่มต้นบริเวณขอบเชิงกรานด้านหน้า แล่นถึงตาตุ่ม เส้นด้านบนจะแล่นไปทาง ด้านหลัง ขึ้นข้างกระดูกสันหลัง ถึงบริเวณต้นคอ ท้ายทอย ขึ้นศีรษะ แล้วลงมาที่แขน) ให้ตั้งท้อง ตลอดสันหลัง ให้สันหลังแข็งลูกนั่งไม่ได้ ให้ยกเสียด ให้ระบมไปทั่วทั้งท้อง ให้ท้องบวมใหญ่ขึ้น วินิจฉัยโรคจากอาการที่ ผู้ป่วยเป็น มีหลักการรักษาโดยใช้ยาแก้ฝีธนูทวน มีทั้งหมด 7 ตำรับดังนี้ ขนาน 1 กระจีต ยาดำ สิ่งละ 2 บาท เทียนดำ 1 ตำลึง ยาข้าวเย็นทั้ง 2 สิ่งละ 1 ตำลึง ต้นสาบเสือ 2 ตำลึง 3 บาท หลักการใช้ยา ใช้วิธีต้มให้ กิน ทั้งผ่า ทั้งเคลื่อนฝีธนูทวนที่เกิดภายในนั้นได้ดี ขนาน 1 เอาเชือก เขาหนัง บอระเพ็ด แก่นสัก ราก ทรงบาดาล แห้วหมู รากผักเสี้ยนผี ข่าแก่ หอมแดง เอาเสมอภาค หลักการใช้ยา ใช้วิธีต้มให้กิน แก้ฝีธนูทวน อันบังเกิดภายในและฝีทั้ง 10 ประการที่กล่าวมาข้างต้นให้หายได้ดี ขนาน 1 เอารากมะตูม รากมะยมตัวผู้ ยาตำ เอาเท่ากัน หลักการใช้ยา ใช้วิธีต้มให้กิน แก้ฝีธนูทวน ที่เกิดภายในให้หายได้ดี ขนาน 1 เอารากคัตเค้า รากคันทรง เถาวัลย์เปรียง ผลราชดัด พริกไทย เอาเท่ากัน หลักการใช้ยา ใช้วิธีต้มให้กิน ฝ่ายอดฝีธนูทวน ที่ เกิดภายในให้แตกได้ดี ขนาน 1 เอาราก ไคร้ น้ำ ผักแพวแดง เอาเท่ากัน หลักการใช้ยา ใช้วิธีต้มให้กิน เมื่อฝี ธนูทวนที่เกิดภายในนั้นแตกแล้ว ให้ยัดแห้งหายเร็ว ขนาน 1 เอาใบส้มป่อย ใบเข็มแดง ใบสะอึก ใบมะเฟือง ใบพุทรา ใบพุดดอ ผื่นดิบ ผลจันทน์ แก่นเสนียด เอาเท่ากัน หลักการใช้ยา บดพอกดับพิษฝีธนูทวน ที่เกิด ภายในให้หายได้ดี ขนาน 1 เอาส้มมะขามใบขอบชะนางทั้ง ๒ ขมิ้นอ้อย เอาเสมอภาค หลักการใช้ยา บด พอกฝีธนูทวน ที่เกิดภายในนั้นให้หายได้ดี

ในส่วนองค์ความรู้ของหมอพื้นบ้านหม้อจำเนียร จันทรสไส ชื่อที่หมอใช้เรียกคือ โรคตับแข็ง เกิดจาก การกินเหล้าในปริมาณที่มาก ตับจึงมีภาวะแข็ง กลไกการเกิดโรค คือตับมีหน้าที่สูบพวงเหล้าบุหรี่ปไปที่ไตออก ไปสู่กระเพาะปัสสาวะ เมื่อตับไม่สามารถส่งออกได้หรือส่งออกไปไม่หมด จะเกิดการคั่งค้างที่ตับอยู่ที่ตับ เมื่อ มากเข้าไวรัสก็ลงตับ ตับจึงเกิดการอักเสบ และแข็งในที่สุด อาการ ดูจากลักษณะภายนอก ตัวเหลืองตาเหลือง ตัวบวม เมื่อตรวจตับแล้วตับจะแข็ง การวินิจฉัยถามอาการจากผู้ป่วยและดูจากลักษณะภายนอกของผู้ป่วย หลักการรักษาคือ ใช้ใบพิลังกาสาต้มกับหัวยาข้าวเย็นเหนือ ข้าวเย็นได้ เสมอภาควิธีการต้ม ใส่น้ำในหม้อให้ ท่วมยา ตั้งไฟให้เดือด ต้มนานจนเหลือน้ำ 1 ใน 3 แล้วกรองต้มน้ำ เมื่อรับประทานยาหมด 1 หม้อแล้ว สามารถใส่น้ำให้ท่วมตัวยาแล้วนำไปต้มใหม่ ประมาณ 3-5 รอบหรือต้มจนยาจืด วิธีรับประทานยา 1 หม้อ ทานครั้งละ 5-7 ช้อนโต๊ะ วันละ 2 เวลา หลังอาหาร เช้าและเย็นอาการก็หาย

เมื่อเทียบเคียงกับโรคปัจจุบันเทียบเคียงได้กับ วัณโรคหนองปอด / วัณโรคแพร่กระจาย (Disseminated tuberculosis)

วัณโรคต่อมน้ำเหลือง ต่อมน้ำเหลืองบริเวณคอไหปลาร้าและรักแร้เป็นตำแหน่งที่พบบ่อยที่สุดของการสาเหตุที่ทำให้พบลักษณะเป็นฝีหรือแตกทะลุไปยังอวัยวะใกล้เคียงได้บ่อย เช่น ต่อมน้ำเหลืองบริเวณ mediastinum แตกทะลุเข้าหลอดอาหาร หรือหลอดลม ต่อมน้ำเหลืองในช่องท้อง อาจแตกเข้าสู่กระเพาะอาหารหรือลำไส้ได้

Miliary tuberculosis การแพร่กระจายของเชื้อวัณโรคทางกระแสเลือด อาจทำให้เกิด miliary tuberculosis จะมีลักษณะรอยโรคเป็นจุดเล็ก ๆ จำนวนมากมายกระจายไปทั่วร่างกาย จากภาพรังสีทรวงอกก็อาจเห็นจำนวนรอยโรคเป็นพัน ๆ จุด ลักษณะโรคแบบ miliary tuberculosis มักพบในทารกหรือเด็กเล็ก แต่ก็อาจพบได้ในคนทุกกลุ่มอายุ หากเชื้อวัณโรคมีการแพร่กระจายตาม กระแสเลือด โดยอาจเป็นจากเชื้อบริเวณ caseous lesion แตกเข้าสู่กระแสโลหิตแล้วแพร่กระจาย วัณโรคแบบแพร่กระจาย miliary tuberculosis มักพบร่วมกับภาวะโลหิตจาง, ไข้, น้ำหนักตัวลด, เม็ดเลือดขาวอาจต่ำหรือสูงก็ได้ ทั้งนี้ เพราะว่าการพบ miliary nodules จากภาพรังสีทรวงอกนั้นพบค่อนข้างช้าในขณะที่เชื้อแพร่กระจายตาม กระแสโลหิตมีมาก่อนหน้าแล้ว

วัณโรคระบบประสาทส่วนกลางวัณโรคของระบบประสาทส่วนกลางพบได้ประมาณ 5-10%ของผู้ป่วยเอชไอวีที่มีวัณโรคส่วนใหญ่มักเป็นแบบเยื่อหุ้มสมองอักเสบมีไข้ ปวดศีรษะ บางรายอาจมีภาวะการรับรู้สติเสียไป แต่ลักษณะแบบ tuberculoma ก็พบได้เช่นกัน

วัณโรคที่อวัยวะอื่น ๆ ในผู้ป่วย Disseminated TB การเพาะเชื้อจากปัสสาวะจะพบเชื้อเป็นส่วนใหญ่ แต่รอยโรคบริเวณไตกลับพบไม่มาก วัณโรคของช่องเยื่อหุ้มปอด, ช่องเยื่อหุ้มหัวใจก็พบ ได้บ่อย สำหรับวัณโรคนอกปอด วัณโรคในช่องท้องผู้ป่วยมักมาด้วยต่อมน้ำเหลืองในช่องท้องโต การติดเชื้อมีทั้งแบบกระจายทั่วช่องท้อง (diffuse peritonea involvement) พบได้น้อย วัณโรคที่ผิวหนัง ก็พบในผู้ป่วยที่มีเชื้อวัณโรคในกระแสเลือด หรือติดเชื้อเข้าทางผิวหนังโดยตรง

### 11) ฝีสวรรณเศียร

คัมภีร์ทิพย์มаланั้นจะมีชื่อฝีสวรรณเศียร ไม่มีกลไกการเกิดโรค มีอาการของโรคคือเมื่อเกิดจะทำให้สมองกระตุกพิการ มีสีเหลือง มีรากหยั่งถึงหัวใจ มีประเภทกระทำเมื่อเย็นต้นคอ ให้เจ็บขึ้นไปถึงกระหม่อมให้ตามืด ให้ประสาทหูตึง ให้ปวดศีรษะเหมือนจะแตก ให้เจ็บทุกเส้นขน ให้ร้อนในกระหม่อมและกระบอกตา และช่องหูช่องประสาท ถ้าตั้งหนองขึ้นแล้ว จะทำพิษให้กลุ่มใจ ให้สะบัดร้อนสะท้านหนาว ให้คลังไม่มีสติ เมื่อหนองจะแตกนั้น บางทีออกทางตาทั้งสอง บางทีออกทางช่องหูทั้งสอง ถ้าออกทางช่องใดช่องหนึ่ง ช่องนั้นจะพิการ เป็นแบบนี้ วินิจฉัยโรคจากอาการที่ผู้ป่วยเป็น หลักการรักษาโดยใช้ยาแก้ทั้งหมด 3 ขนานด้วยกันคือ ขนาน 1 ยาเกลืออนฟี เอาพรหมมะคดเครีอ ไบนามพรหม ไบซ้องสามย่าน ไบล่าโพงกาสลัก ไบผักหวานบ้าน ไบวัลย์หญ้านาง ขมิ้นอ้อย ข้าวเปือย เกลือสมุทร เอาเท่ากัน หลักการใช้อยาสุมุนไพโร บดพอกเกลืออนฝีสวรรณเศียรที่เกิดในสมองกระตุกให้หายได้ดี ขนาน 1 เอาใบมะยมอ่อน ใบมะเฟืองอ่อน ใบมะดันอ่อน ใบมะขามอ่อน ใบส้มป่อย ยอดหวายขม เอาเท่ากัน หลักการใช้อยาสุมุนไพโร บดพอกแก้ฝีสวรรณเศียรและน้ำหนองได้ดี ขนาน 1 รากกระทุงลาย รากมะกา รากหญ้านาง ยาข้าวเย็นทั้ง 2 เอาเท่ากัน หลักการใช้อยาสุมุนไพโร ใช้วิธีต้มให้กิน แก้ฝีสวรรณเศียรที่เกิดในสมองให้หายได้ดี

ในส่วนองค์ความรู้ของหมอพื้นบ้านหมอจำเนียร จันทรสไส ชื่อที่หมอใช้เรียกชื่อโรค เนื้องอกที่ศีรษะ กลไกการเกิดโรค ผู้ป่วยมีเนื้องอกออกมาจากศีรษะ เมื่อนำไปผ่าออกก็จะงอกขึ้นมาใหม่ มีอาการคือ ปวดศีรษะ สมองบวม สาเหตุเกิดจาก การกระทบกระเทือนมาก คิดหนักและเครียด วินิจฉัยโรคจากอาการที่ผู้ป่วยเป็น หลักการรักษา ใช้ตำรับยาฟ้าสไส รสยาเมาเปือย สุมุนไพโรในตำรับประกอบด้วย ข้าวเย็นเหนือ ข้าวเย็นใต้

ชั้นทองพยาบาท ทองพันซั่งและอังกาบ เป็นต้น และหลักการใช้ยาสมุนไพรอยู่ในรูปแบบยาเม็ดแคปซูลบรรจุ กระปุกละ 80 แคปซูล วิธีรับประทานครั้งละ 3-5 แคปซูล วันละ 2 ครั้ง ก่อนอาหาร เข้า-เย็น

เมื่อเทียบเคียงกับโรคปัจจุบันเทียบเคียงได้กับ ฝีในสมอง (Brain Abscess)

อาการของฝีในสมองจะเกี่ยวข้องกันสองประการคืออาการที่แสดงว่ามีการติดเชื้อในกะโหลกศีรษะ คือ อาการไข้ และเพิ่มอัตราการตกตะกอนของเม็ดเลือดแดงอาการของเนื้อสมองถูกกดหรือมีสิ่งกีดขวางที่เกิดขึ้น ได้แก่ อาการปวดศีรษะ คลื่นไส้ อาเจียน การรับรู้ลดลง ซา และชัก อาการที่ปรากฏครั้งแรกจะมีไข้ต่ำๆ ปวดศีรษะ ปวดกล้ามเนื้อ คอ และมีอาการคอแข็งเล็กน้อย มีอาการงุนงง (Confusion) การรับรู้ความรู้สึกบกพร่อง ตลอดจนการติดต่อสื่อสารอาการปวดศีรษะเป็นอาการที่พบบ่อยที่สุด ในระยะท้ายๆ จะมีอาการขาดสมาธิ ความจำเสื่อม ความแจ่มชัดของสายตาลดลง สายตาแคบ ตามัว การกลอกตาเป็นอัมพาต เดินเซ และสมองเสื่อม อาการขึ้นอยู่กับว่ามีรอยโรคที่สมองส่วนใด เนื่องจากการดำเนินโรคช้า บางครั้งจึงยากต่อการวินิจฉัย

## 12) ฝีซื่อตันตะกฐ้าง หรือ ตันตฤถ์

คัมภีร์ทิพย์มาลาณั้นจะมีชื่อฝีซื่อตันตะกฐ้าง ไม่มีกลไกการเกิดโรค มีอาการคือ เกิดในกราม ถ้าเกิดขึ้นกรามซ้าย ซื่อตันตฤถ์ ถ้าขึ้นกรามขวาซื่อ ตันตะกฐ้าง อาการเหมือนกัน คือเมื่อเพิ่งเริ่มเป็น มีลักษณะเหมือนเมล็ดข้าวโพด มีสีแดงเหลือง เหมือนลูกหว้า บางทีแข็งเหมือนเม็ดหูด เมื่อแตกออกมีลักษณะเหมือนดอก ลำโพง แล้วเปื่อยลามเข้าไปถึงลำคอ มีน้ำเหลืองมากกว่าน้ำหนอง มีพิษที่รุนแรงมาก ทำให้ปวดตั้งแต่ต้นคางไปถึงกระหม่อม ฟกบวมออกมาภายนอก ให้จับสะท้านร้อนสะท้านหนาว บริโภคอาหารไม่ได้ หมอพื้นบ้านที่ไม่รู้แล้ววินิจฉัยว่าเป็นมะเร็งร่ามะขนาดจึงทำให้ผู้ป่วยเสียชีวิตมาก วินิจฉัยโรคจากอาการที่ผู้ป่วยเป็น มีหลักการรักษาโดยการใช้ยาแก้ฝีซื่อตันตะกฐ้าง มีทั้งหมด 4 ขนานดังนี้ ขนาน 1 ถ้าจะรักษาในขณะที่ฝีแต่ยังไม่แตกและยังอ่อนอยู่นั้น ให้เอาใบตะกฐ้าง ใบส้มป่อย ใบมะขาม ใบมะเดื่อชุมพร ขมิ้นอ้อย ผื่น ข้าวใหม่ เอาเท่ากัน หลักการใช้ยา ทำให้ละเอียดแล้วบดเป็นผงไว้ละลายน้ำชาข้าวทาเกลือ ผีอันซื่อตันตฤถ์ที่เกิดในกรามทั้ง 2 นั้นให้หายได้ดี ขนาน 1 เอาเกลือสินเธาว์ พันธุ์ฝักกาด สมอเทศ สมอไทย สมอพิเภก โภศกระดุก ว่านน้ำ หญ้าลังกา ใบสะเดา ชิงแห้ง ตีปลี เทียนดำ เอาเท่ากัน หลักการใช้ยา ทำให้ละเอียดบดเป็นผงไว้ละลายสุรา ทาเกลือฝีซื่อตันตะกฐ้างที่เกิดในกรามนั้นให้หายได้ดี ขนาน 1 เอาใบรัก ใบเลี่ยน ขมิ้นอ้อย ใบลำโพงกาสลัก เอาเท่ากัน หลักการใช้ยา บดละลายน้ำทาในแม่น้ำ ทาแก้ผีอันเกิดในกรามนั้นให้หายได้ดี ขนาน 1 ผลกระเปียน รากกระดังงา รากคุยแดง รากคุยขาว รากตะลุ่มนง รากท้าวยายม่อม รากเจตมูลเพลิงทั้ง 2 ผล จันทน์เทศ พริกไทย ยาข้าวเย็นทั้ง 2 สิ่งละ 2 ส่วน ขมิ้น อ้อย 5 ส่วน มะพร้าวผ่าเอาข้างศีรษะซีก 1 หลักการใช้ยา ใช้วิธีต้มให้กิน แก้พิษฝีซื่อตันตะกฐ้าง ที่เกิดในต้นกรามนั้นให้หายได้ดี

ในส่วนองค์ความรู้ของหมอพื้นบ้าน หมอจำเนียร จันทรสถไสไม่สามารถวินิจฉัยโรคได้ เมื่อเทียบเคียงกับโรคปัจจุบันเทียบเคียงได้กับ มะเร็งของพื้นปาก (Carcinoma of floor of mouth) หรือ มะเร็งที่กราม อาการ พบการบวมโต ก้อนเนื้อ หรือแผลบริเวณ ริมฝีปาก เหงือก หรือบริเวณอื่นๆในช่องปากพบรอยโรคสีขาว สีแดง หรือสีขาวปนแดงในปาก พบเลือดผิดปกติไม่พบสาเหตุในปาก มีอาการชา หรือเจ็บปวดไม่พบสาเหตุบริเวณใบหน้า ปาก และลำคอ

## 13) ฝีซื่อตันตะมุลตา

คัมภีร์ทิพย์มาลาณั้นจะมีชื่อฝีซื่อตันตะมุลตา ไม่มีกลไกการเกิดโรค มีอาการคือเกิดขึ้นที่แก้มซ้ายและแก้มขวา เมื่อเริ่มเกิดแรกๆ อาการและประเภทจะเหมือนปูนกัดปาก คุณลักษณะเหมือนปลิงเกาะอยู่ตามกระพุ้งแก้ม มีสีแดงและสีแดงอ่อน อาการให้แสบร้อนในกระพุ้งแก้ม แล้วให้แกมนั้นเหน็บซา บางทีให้ฟกบวมออกมาภายนอกมียอดบานเหมือนดอกลำโพง เป็นน้ำหนอง 1 ส่วน น้ำเหลือง 2 ส่วน ถ้าใครเป็นเข้า ถือว่าเป็นกรรม เป็นอสาทิยะโรค (โรคที่รักษาหายยาก) วินิจฉัยโรคจากอาการที่ผู้ป่วยเป็น โดยหลักการรักษาจะใช้ ยาแก้ฝีซื่อ

ตะมูลา มี 5 ขนานด้วยกันดังนี้ ขนาน 1 เมล็ดพันธุ์ผักกาด ชিংแห้ง สมอเทศผลใหญ่ โกฎิกระดูก หญ้าลังกา  
ว่านน้ำ ใบสะเดา เอาเท่ากัน หลักการไช้ยา บดให้ละเอียด ละลายน้ำท่าหรือน้ำในแม่ฉ่ำ ทาฝีที่เกิดในกระพุ้ง  
แก้มได้ดี ขนาน 1 เอาการบูร โหระเห็ดยกไก่ ดีปลี ขมิ้นอ้อย เปลือสินเธาว์ เทียนดำ ผลพิลังกาสา โกฎิ  
กระดูก กานพลู สมุลแว้ง พิมเสน เอาเท่ากัน หลักการไช้ยา ทำให้ละเอียดบดเป็นผงไว้ละลายน้ำฝิ่งทาเกลือ  
ฝีที่เกิดในกระพุ้งแก้มนั้นให้หายได้ดี ขนาน 1 เอาทองหลางใบมน ผลมะกอกเผา ผลมะคำดีควายเผา ขมิ้น  
อ้อย ข้าวเปลือก เอาเท่ากัน หลักการไช้ยา บดละลายน้ำคร่ำ (น้ำเสียที่ขังอยู่ในพื้นดินที่เป็นแอ่ง) ทาแก้พิษฝีที่เกิด  
ในกระพุ้งแก้มนั้นให้หายได้ดี ขนาน 1 ยาข้าวเย็นทั้ง 2 รากข้าวแป้น รากหญ้านาง รากกระทิงลาย สิ่งละ 5  
ตำลึง หลักการไช้ยา ใช้วิธีต้มให้กิน ดับพิษฝีที่เกิดในกระพุ้งแก้มนั้นให้หายได้ดี ขนาน 1 เอากระดูกงูเห่า ราก  
ทิงถ่อน รากมะเกลือ รากมะเดื่อปล้อง ยาข้าวเย็นทั้ง 2 หลักการไช้ยา เอาเท่ากัน ใช้วิธีต้มให้กิน ดับพิษฝีอัน  
ชื่อทันตะมูลาที่เกิดในกระพุ้งแก้มทั้ง 2 นั้นให้หายได้ดี

ในส่วนองค์ความรู้ของหมอพื้นบ้าน ไม่สามารถวินิจฉัยโรคได้ เมื่อเทียบเคียงกับโรคปัจจุบันเทียบเคียง  
ได้กับ มะเร็งของเยื่อบุแก้ม (Carcinoma of buccal mucosa) หรือ มะเร็งในช่องปาก อาการของโรคมะเร็ง  
ในช่องปากโดยทั่วไป พบการบวมโต ก้อนเนื้อ หรือแผลบริเวณ ริมฝีปาก เหงือก หรือบริเวณอื่นๆในช่องปาก  
พบรอยโรคสีขาว สีแดง หรือสีขาวปนแดงในปาก พบเลือดผิดปกติไม่พบสาเหตุในปาก มีอาการชา หรือ  
เจ็บปวดไม่พบสาเหตุบริเวณใบหน้า ปาก และลำคอ

#### 14) ฝีราหูกลืนจันทร์

คัมภีร์ทิพย์มาลานั้นจะมีชื่อฝีราหูกลืนจันทร์ ไม่มีกลไกการเกิดโรค มีอาการคือเกิดที่ใต้ต้นลิ้น มี  
ลักษณะเหมือนกับดวงพระจันทร์ เมื่ออ้าปากออกจะเห็นครึ่งหนึ่งลับเข้าไปในลำคอไม่เห็นครึ่งหนึ่ง ทำให้พก  
บวมในลำคอ บริเวณค้ำน้ำมักให้ส่ำลักขึ้นไปในจมูกทุกที ถ้าแก่ขึ้นให้แดงดังผลมะเดื่อสุก ให้มีพิษ ให้มีพิษเจ็บ  
ให้เจ็บมาก จับสะบัดร้อนสะท้านหนาว พุดจาไม่ค่อยจะได้ มีน้ำหนองและน้ำเหลืองเท่ากัน เป็นอสาทิยะโรค  
(โรคที่รักษาหายยาก) วินิจฉัยโรคจากอาการที่ผู้ป่วยเป็น มีหลักการรักษาโดยใช้ยาแก้ฝีราหูกลืนจันทร์ มี 5  
ขนานดังนี้ ขนาน 1 เอารากกล้วยตีบ รากกล้วยตานี เอาเท่ากัน หลักการไช้ยา บดละลายสุราทาบังอ้อมบ้าง  
แก้พิษฝีที่เกิดในต้นลิ้นนั้นให้หายได้ดี ขนาน 1 รากมะขามป้อม รากมะงั่ว รากหญ้านาง สมอไทย สมอเทศ  
ตะไคร้หางนาค รำพัน ชันทศกร เอาเท่ากัน หลักการไช้ยา บดให้ละเอียดทำผงไว้ละลายน้ำร้อนทั้งกินและทา  
แก้พิษฝีที่เกิดในต้นลิ้นนั้นให้หายได้ดี ขนาน 1 เอาหญ้าขี้มิ้นกระต่าย ผักแว่น ขมิ้นอ้อย ข้าวเปลือก ดินประสิ่ว  
โหระพาทำสนุข เอาเท่ากัน หลักการไช้ยา บดให้ละเอียดทำผงไว้ละลายน้ำสุรา แก้พิษฝีที่เกิดในต้นลิ้นนั้นให้  
หายได้ดี ขนาน 1 เอาผักหวานบ้าน ใบหงอนไก่ ใบวันหญ้านาง ใบคันทรง หญ้าวงช้าง ขมิ้นอ้อย ว่าน  
กิบแรด ว่านร้อนทอง เอาเท่ากัน หลักการไช้ยา บดให้ละเอียดทำผงไว้ละลายสุรา แก้พิษฝีที่เกิดในต้นลิ้นนั้น  
ให้หายได้ดี ขนาน 1 เอางาช้าง นอแรด กระดุกงูเหลือม ข้าแก่ ขมิ้นอ้อย ไคร้เครือ ระย่อม พิษนาคน์ เอา  
เท่ากัน หลักการไช้ยา บดให้ละเอียดทำผงไว้ละลายน้ำค้ำ (น้ำเสียที่ขังอยู่ในพื้นดินที่เป็นแอ่ง) หรือน้ำ  
ปัสสาวะก็ได้ แก้พิษฝีที่เกิดในต้นลิ้นนั้นให้หายได้ดี

ในส่วนองค์ความรู้ของหมอพื้นบ้าน หมอจำเนียร จันทร์สาดใส ชื่อที่หมอใช้เรียกชื่อโรค มะเร็งที่ลำคอ  
หรือต่อมทอนซิลอักเสบ ไม่มีกลไกการเกิดโรค มีอาการคือ เจ็บคอ มีไข้สูง กลืนลำบาก อาเจียนหลังทาน  
อาหาร คอบวม กินข้าวไม่ได้ หายใจมีกลิ่นเหม็น วินิจฉัยโรคจากอาการที่ผู้ป่วยเป็น หลักการรักษาก็จะใช้ยารส  
ฝาด ใช้สมุนไพรสด เบญจกานี เปลือกทับทิม เสมอภาค ผนกับฝาระมี หลักการไช้ยาสมุนไพร ใช้ทาบริเวณใต้  
คางและลำคอหลังอาหารเช้าและเย็น

เมื่อเทียบเคียงกับโรคปัจจุบันเทียบเคียงได้กับ มะเร็งโคนลิ้น (Carcinoma of base of tongue)  
อาการของมะเร็งลิ้น เจ็บคอต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน ๆ รู้สึกเจ็บเมื่อเคี้ยวหรือกลืนอาหาร เจ็บบริเวณกราม

หรือลื่นต่อเนื่องเป็นระยะเวลาสั้น ๆ มีตุ่มสีแดงหรือขาวภายในช่องปาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ลิ้น ซึ่งไม่ยอมหายไป ปากชาต่อเนื่องเป็นระยะเวลาสั้น ๆ

### 15) ฝีพองสมุทร

คัมภีร์ทิพย์มาลาณั้นมีชื่อเรียก ฝีพองสมุทร ไม่มีกลไกการเกิดโรค มีอาการของโลกดังนี้ เกิดเพราะลมและเลือดปนกันทำให้ขึ้นในคอ ต้นขากรรไกร อาการแรกๆที่ขึ้นมีลักษณะเหมือนหลังเปื้อน ถ้าขึ้นขวาตัวผู้ ขึ้นซ้ายตัวเมีย ทำให้เจ็บในลำคอบวม จะกลืนข้าวกลืนน้ำไม่ได้ ให้เจ็บปวดตึงจะขาดใจตาย ถ้ายาถูกก็จะหาย ถ้ายาไม่ถูกก็จะเกิดเป็นหนอง ทำพิษให้สัปดาห์ร้อนสะท้านหนาวเหมือนเป็นไข้ ให้เชื่อมมัว ให้อ่อนศิระชะตลอดปลายเท้า แต่ไม่เหมือนไข้ หรือสันนิบาต ให้ทุรนทุรายไปจนกว่าหนองจะแตก วัณโรคพองสมุทร นี้ เป็นยาประยะโรค (รักษาได้ไม่ตาย) วินิจฉัยโรคจากอาการที่ผู้ป่วยเป็น หลักการรักษามี ยารักษา 3 ขนานด้วยกันคือ ขนาน 1 ถ้าจะแก้เอาหนึ่งแตร หนึ่งกะเบน หางปลาแห้ง คางคกตายซาก รากดินตายซาก กระจุกงูเหลือม กระจุกงูทับทิม กระจุกงูเห่า กระจุกแครง กระจุกกา สลัดได ยาทั้งหมดเผาให้ไหม้ ลุกจันทน์ กระวาน กานพลู เนระพูลสี ระย่อม ไคร้เครือ พิษนาศน์ ว่านกีบแตร ว่านร้อนทอง น้ำประสารทองสุทธิ เอาเท่ากัน ทำให้ละเอียดบดทำแท่งไว้ละลายน้ำมะนาวหากได้ซุบสำลือมแก้พิษฝีที่เกิดในต้นขากรรไกรนั้นให้หายได้ดี ขนาน 1 เอาใบฝ้ายแดง ใบฝ้ายเทศ ใบผักเป็ดแดง ใบระงับ ขมิ้นอ้อย น้ำตาลทราย เอาเท่ากัน บดทาข้างนอกพอกก็ได้ แก้บวมแก้พิษฝีที่เกิดในต้นขากรรไกรทั้ง 2 ข้างนั้นให้หายได้ดี ขนาน 1 โปกพาย รากหญ้านาง เถาวัลย์เปรียง รากพุ่มเรียงทั้ง 2 ขมิ้นอ้อย ยาข้าวเย็นทั้ง 2 เอาเท่ากัน ต้มให้กิน แก้พิษฝีที่ชื่อว่าพองพระสมุทร ที่เกิดในต้นขากรรไกรนั้นหาย และยาขานานนี้เป็นยาตัดรากฝีต่าง ๆ ทั้งหมด ถ้าเป็นบาดแผลแทรกกำมะถันลง 1 ตำลึง 1 บาท

ในส่วนองค์ความรู้ของหมอพื้นบ้าน หมอจำเนียร จันทรสไส ชื่อที่หมอใช้เรียกชื่อโรคคือ มะเร็งที่คอ ซึ่งหมอพื้นบ้านไม่มีกลไกการเกิดโรค มีอาการของโรค พูดไม่ออก เสียงแหบ คอบวมปวดอยู่เรื่อยๆ กลืนข้าวและน้ำไม่ได้ รักษาไม่หายจะเสียชีวิต การวินิจฉัยโรคดูจากคอ คอแดง บวมแดงร้อน ไหลปลาร้าหลุดลมการหายใจติดขัด การรักษาโรคใช้ปูนแดงเป็นหลัก สมุนไพรรสฝาด ผนผสมปูนแดงแล้วทาบริเวณที่เป็นหรือสมุนไพรรสเอา ใบฝ้ายแดง ใบฝ้ายเทศ ใบผักเป็ดแดง ใบระงับ ขมิ้นอ้อย น้ำตาลทราย เอาเสมอภาคบดทาข้างนอกหรือพอกก็ได้ หลักการใช้ยาสมุนไพรรสเอา ใช้ทาลำคอ เข้า-เย็น

โรคทางแผนปัจจุบันคือ ฝีหลังคอหอย (Retropharyngeal abscess) อาการ ไข้สูง คอแข็ง ชยับขากรรไกรได้น้อย กลืนลำบาก กลืนแล้วเจ็บ น้ำลายล้นทางปาก กินอาหารน้อย ต่อม้ำเหลืองโต ทอนซิลบวมโต ผันงคอหอยด้านใดด้านหนึ่งโป่งบวมนูน หอบ หายใจเร็ว ออกบูม มีเสียงหายใจเสียงครืด ๆ ดังหยาบ ๆ

### 16) ฝีครีบกรต

คัมภีร์ทิพย์มาลาณั้นมีชื่อเรียก ฝีครีบกรต ไม่มีกลไกการเกิดโรค มีอาการของโรคดังนี้คือ เกิดขึ้นตามครีบลิ้น เมื่อเป็นครั้งแรกมีขนาดเท่าเมล็ดถั่วเขียวและเมล็ดงา แข็งขึ้นมาเหมือนหัวหูด แล้วเจริญขึ้นมีสีแดง ทำให้ลิ้นแข็งกระด้าง ให้เจ็บ ๆ คัน ๆ และเรงเกลื่อนรักษาตั้งแต่ฝีแต่ยังเป็นไม่มาก อย่าปล่อยให้ให้ยอตแตกออกมาได้ ถ้าเป็นมากหรือเป็นหนัก จะแตกออกเป็นเยื่อลามเป็นขุม ๆ มีประภพเหมือนวงสะท้อน ลามไปในลิ้นพื้นบนและล่าง บางทีบวมทะลุลงไปใต้คาง เป็นหนองและเลือดไหลไม่หยุด เหมือนเหมือนซากศพ ถ้าใครเป็นถือว่าเป็นกรรม วินิจฉัยโรคจากอาการที่ผู้ป่วยเป็น หลักการรักษายา 4 ขนานด้วยกันคือ ขนาน 1 ถ้าจะแก้ เอาเบญจกานี สีเสียดเทศ กะเทาะโพบาย เปลือกมะขามขบ เมล็ดในมะนาว น้ำประสารทองสุทธิ เอาเท่ากัน ทำให้ละเอียดบดทำแท่งไว้ละลายน้ำท่าหรือน้ำในแม่น้ำ ทาแก้พิษฝีที่เกิดตามครีบลิ้นนั้นให้หายได้ดี ขนาน 1 เอาใบตานหม่อน ใบตาลโตนด ขมิ้นอ้อย ข้าวไหม้ เอาเท่ากัน บดพอกก็ได้ หากได้ แก้พิษฝีที่เกิดตามครีบลิ้นนั้นให้หายได้ดี ขนาน 1 เอาเปลือกมะยมตัวผู้ รากข่อย เปลือกมะพลับ ปัสวีตาล เปลือกตะเคียน ยาข้าวเย็นทั้ง 2

เอาเท่ากัน แทรกเกลือพอควร ต้มให้กิน ทาแก้พิษฝีที่เกิดตามครีบลิ้นนั้นให้หายได้ดี ขนาน 1 เอาโรก ทั้ง 2 ยาข้าวเย็นทั้ง 2 ชั้นทองพยาบาท สิ่งละ 5 ตำลึง ต้มให้กิน แก้พิษฝีชื่อว่าครีบกรตในครีบลิ้นนั้นให้หายได้ดี

ในส่วนของความรู้ของหมอพื้นบ้าน หมอจำเนียร จันทรสไส ชื่อที่หมอใช้เรียกชื่อโรคคือ มะเร็งที่ลิ้น ซึ่งหมอพื้นบ้านไม่มีกลไกการเกิดโรค มีอาการของโรคเป็นที่ชอบลิ้นแดงบวม เป็นแผลเป็นเม็ด พูดไม่ซัด ปวดช่องลิ้น กลืนข้าวกลืนน้ำไม่ได้ ถ้ารักษาไม่หายจะเสียชีวิต การวินิจฉัยโรคดูจากลิ้นและอาการอื่นๆ การรักษาโดยการให้ยารักษาโรคมะเร็ง ตำรับยาฟ้าสาดไส รสยาเมาเบื่อ สมุนไพรรักษาประกอบด้วย ข้าวเย็นเหนือ ข้าวเย็นใต้ ชั้นทองพยาบาท ทองพันชั่งและอังกาบ เป็นต้น และหลักการให้ยาสมุนไพรอยู่ในรูปแบบยาเม็ด แคปซูลบรรจุกระปุกละ 80 แคปซูล วิธีรับประทานครั้งละ 3-5 แคปซูล วันละ 2 ครั้ง ก่อนอาหาร เข้า-เย็น

เรียกโรคทางแผนปัจจุบันคือ มะเร็งลิ้น (Tongue Cancer, carcinoma of tongue) อาการ เจ็บคอ ต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน ๆ รู้สึกเจ็บเมื่อเคี้ยวหรือกลืนอาหาร เจ็บบริเวณกรามหรือลิ้นต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน ๆ มีตุ่มสีแดงหรือขาวภายในช่องปาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ลิ้น ซึ่งไม่ยอมหายไป ปากชาต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน ๆ

### 17) ฝูระคะวาด (อุร้กคะวาด)

คัมภีร์ทิพย์มาลาณั้นมีชื่อเรียก ฝูระคะวาด (อุร้กคะวาด) ไม่มีกลไกการเกิดโรค มีอาการของโรคดังนี้ เกิดขึ้นตามกระดูกสันหลังข้างใน บางทีขึ้นตรงกระดูก บางทีขึ้นระหว่างกระดูก ตั้งแต่เบื้องบนถึงที่สุดแห่งกระดูกสันหลังข้างในเบื้องต่ำ เมื่อจะเกิดขึ้นนั้น เหตุด้วยลมพัดไฟและน้ำ ไม่ได้ตามปกติ จึงบังเกิดวิทวาริโรค (โรคที่มีอาการหลายอย่าง) ขึ้น ให้จำเริญไปถึงวรรณะ มีประเภทกระทำพิษต่าง ๆ บางทีให้จุกเสียด บางทีให้ขัดอจจาระปัสสาวะ บางทีให้ลงเป็นบิด มีเสมหะและเลือดระคนกัน ให้ปวดมวนเป็นกำลัง เป็นอย่างนี้ ๒-๓ ครั้งแล้วก็หายไป ให้เจ็บในอกและชายสะบัก จับสะบัดร้อนสะท้านหนาว ให้อนไม่หลับ บริโภคอาหารไม่ได้ ให้ตาแดงเป็นสายเลือด บางทีให้บวมตั้งแต่ไหล่ถึงเอว ให้อ่อนเป็นกำลังให้เจ็บทุกข้อกระดูกสันหลังข้างนอก ให้รักษาแต่ยังเป็นไม่มาก วินิจฉัยโรคจากอาการที่ผู้ป่วยเป็น มีหลักการรักษาโดยมียา 3 ขนานด้วยกันคือ ขนาน 1 เอาข้าวเย็นทั้ง 2 เบลูจประจำไก่อ รากมะกา ขาดัน รากคัตเค้า ตับเต่าทั้ง ๒ โปกพาย เอาเท่ากัน สุราครึ่ง น้ำครึ่ง ใช้วิธีต้มให้กิน แก้วิณโรคอุระคะวาดเกิดขึ้นตามกระดูกสันหลังหายดีนัก ขนาน 1 เอาเบลูจประจำไก่อ ใบมะขาม ใบส้มป่อย ใบส้มเช้า เกลือสมุทร ติเกลือ สิ่งละ 5 ตำลึง ใช้วิธีต้มให้กิน สำหรับถ่ายฝออันชื่อว่าอุระคะวาดนั้นหายดีนัก ขนาน 1 เอาจันท์ทั้ง 2 แก่นสน ผลกระทอม บอระเพ็ด หัวหมู สันพร้านางเอ ข่าอ่อน ไพลอ่อน ดอกพิบูล ดอกมะลิ เกสรบุนนาค เกสรสารภี เกสรบัวหลวง เอาเสมอภาค บดละเอียดทำแห้งไว้ละลายน้ำชาข้าวทั้งกินทั้งชโลม

ในส่วนของความรู้ของหมอพื้นบ้าน ชื่อที่หมอใช้เรียกชื่อโรคคือ มะเร็งกระดูกสันหลัง อาการอาการปวดหลัง กล้ามเนื้อตึงตัว ก้มหรือเงยหลังลำบาก ไข้เรื้อรัง มักเป็นตอนบ่าย น้ำหนักลด เบื่ออาหาร คล้ำได้ก้อน ไม่ปวด กดไม่เจ็บ แขน-ขาอ่อนแรง การวินิจฉัยโรคตรวจจากบริเวณหลังที่ปวด และอาการอื่นๆ การรักษาโดยการให้ยารักษาโรคมะเร็ง ตำรับยาฟ้าสาดไส รสยาเมาเบื่อ สมุนไพรรักษาประกอบด้วย ข้าวเย็นเหนือ ข้าวเย็นใต้ ชั้นทองพยาบาท ทองพันชั่งและอังกาบ เป็นต้น และหลักการให้ยาสมุนไพรอยู่ในรูปแบบยาเม็ด แคปซูลบรรจุกระปุกละ 80 แคปซูล วิธีรับประทานครั้งละ 3-5 แคปซูล วันละ 2 ครั้ง ก่อนอาหาร เข้า-เย็น

โรคทางแผนปัจจุบันคือ วัณโรคกระดูกสันหลัง (Tuberculosis of spine) มีอาการ ปวดหลัง (เป็นอาการ ที่พบบ่อยที่สุด) กล้ามเนื้อตึงตัว ก้มหรือเงยหลังลำบาก ไข้เรื้อรัง มักเป็นตอนบ่าย น้ำหนักลด เบื่ออาหาร คล้ำได้ก้อน ไม่ปวด กดไม่เจ็บ แขนขาอ่อนแรง เนื่องจากระบบ ประสาทส่วนกลางถูกกด จนยืนหรือเดินไม่ได้ ทำให้เกิดอัมพาต มีความผิดปกติของโครงสร้าง กระดูกสันหลัง เช่น หลังค่อม หลังโก่ง ซึ่งหมอ

พื้นบ้านไม่มีกลไกการเกิดโรค มีอาการของโรค คือปวดหลัง ชัดอุงจาระ ถ่ายไม่สะดวก จุกอก น้ำหนักลด เบื่ออาหาร คล้ำได้ก้อน ไม่ปวด กดไม่เจ็บ

### 18) ฝ้อคนีสุทวาท

คัมภีร์ทิพย์มालานันมีชื่อเรียก ฝ้อคนีสุทวาท ไม่มีกลไกการเกิดโรค มีอาการของโรคดั่งนี้เกิดจากต้นข้าว กระทบะปัสสาวะข้างใน เพราะจะขึ้นประจำอยู่ในกระทบะเบา แพทย์รักษาไม่หายสนิท ลมพัดขับปัสสาวะไม่สะดวก จึงตั้งเป็นยอดขึ้น บางทีก็ล้มกระทบฟกข้าและบวมขึ้น วัณโรคจึงเกิดขึ้น วัณโรคนี้เกิดแต่ดินในร่างกาย และลมปนกัน มีประเภทกระทำนั้นต่าง ๆ บางทีฟกบวมออกมาจากภายนอก แข็งเป็นก้อนตามฝิเย็บ มักให้บวม ให้ปัสสาวะหยุดย่อย บางทีเป็นหนองและเลือดไหลออกมาทางท่อปัสสาวะ บางทีก็แดงออกมาภายนอก แล้วแตกออกเป็นหนองและเลือดก็มี บางทีมีปัสสาวะเดินทางช่องแผลก็มี บางทีปัสสาวะขัดเป็นลิ่มเป็นก้อน แพทย์จะรักษาเป็นยาก วินิจฉัยโรคจากอาการที่ผู้ป่วยเป็น หลักการรักษายใช้ ยารักษา 3 ขนานด้วยกันคือ ขนาน 1 เบญจขุมเห็ดเทศ เบญจเหล็ก เบญจบานไม่รู้โรย เบญจคัตเค้า รากลำเจียก รากหญ้าคา เถาว์ลย์เปรียง ยาข้าวเย็นทั้ง 2 แก่นแสมทั้ง 2 เอาเท่ากัน ใช้วิธีต้มให้กิน แก้ววัณโรคอันชื่อว่าฝิสุทวาท ซึ่งเกิดขึ้นในข้าวกระทบะเบาจะหายดี ขนาน 1 เอาเถาว์ลย์ปูน เถาว์ลย์ยอดแดง ยาข้าวเย็นใต้ แก่นขี้เหล็ก แก่นแสมทะเล รากบานไม่รู้โรย กำแพงเจ็ดชั้น รากขุมเห็ดเทศ สิ่งละส่วน เถาว์ลย์เปรียง 3 ส่วน เบญจกุล สิ่งละ 5 ส่วน ใช้วิธีต้มให้กิน แก้ววัณโรคอันชื่อว่าฝิสุทวาท ซึ่งจะเกิดในข้าวกระทบะเบาจะหายดี ขนาน 1 ยาพอก เอาใบคนทา ขมิ้นอ้อย ใบฝ้ายแดง ข้าวสุกเผา เอาเท่ากัน บดด้วยสุราพอกฝิสุทวาท ถ้าเกิดขึ้นในข้าวกระทบะเบาจะหายดี

ในส่วนองค์ความรู้ของหมอพื้นบ้าน หมอจำเนียร จันทรสดีไส ชื่อที่หมอใช้เรียกชื่อโรคคือ มะเร็ง กระทบะปัสสาวะหรือนิว ซึ่งหมอพื้นบ้าน มีกลไกการเกิดโรคคือ ลมพัดไม่สะดวกเพราะมีก้อนนิวไปขัดขวางทางเดินปัสสาวะ มีอาการของโรค ประจำเดือนมาไม่สม่ำเสมอ เกิดจากการทำงานหนัก ร่วมเพศกับชายมาก ปัสสาวะมีหนองซึ่งติดเชื้อจากผู้ชาย การวินิจฉัยโรคจากการซักประวัติ ดูจากอาการผู้ป่วย หลักการรักษายใช้ สมุนไพรแห้งโดยการใช่ รากลำเจียก รากหญ้าคา เถาว์ลย์เปรียง ยาข้าวเย็นทั้ง 2 แก่นแสมทั้ง 2 เอาเสมอภาค ต้ม 3 เอา 1 หลักการใช่ยาสมุนไพร ครั้งละ 1 ซ่อนโต๊ะ ก่อนอาหาร เช้า-เย็น

โรคทางแผนปัจจุบันคือ วัณโรคกระทบะปัสสาวะ (Tuberculous cystitis)อาการปัสสาวะบ่อย ปวดปัสสาวะ ปัสสาวะมีเลือด อาจจะมีอาการเจ็บเอวร่วมด้วย สำหรับผู้หญิงก็อาจจะมีอาการปวดประจำเดือน ประจำเดือนมาไม่สม่ำเสมอ หรือเป็นหมัน ส่วนผู้ชายก็อาจจะจะมีก้อนที่อัณฑะ การวินิจฉัยส่วนใหญ่จะได้จากการตรวจปัสสาวะพบมีเม็ดเลือดขาวแต่ไม่มีเชื้อแบคทีเรีย เมื่อน้ำปัสสาวะมาเพาะเชื้อวัณโรคก็อาจจะพบเชื้อวัณโรค หรือตรวจภาพรังสีทรวงอกก็อาจจะพบความผิดปกติได้ร้อยละ 40-75

### 19) ฝิดาวดาษฟ้า

คัมภีร์ทิพย์มालานันมีชื่อเรียก ฝิดาวดาษฟ้า ไม่มีกลไกการเกิดโรค มีอาการของโรคดั่งนี้ น้ำลาย น้ำเสมหะ น้ำโลหิตทั้ง 3 พิการ ระคนกันเข้าจึง บังเกิดเป็นเม็ดยอดขึ้นภายในทั่วไป ทั้งดับ ปอด หัวใจ ไล่น้อย ไล่น้อยทั้งปวง และวัณโรคอันนี้เกิดเป็นอุปาทิกะ บังเกิดด้วยอาโปธาตุ จะตั้งขึ้นที่ใดก็ให้เจ็บที่นั่น เหมือนไม้ยอกหักปักถ้ามีฉะนั้นเหมือนตะขาบแมลงปองขบกัด และจะให้ฟกบวมขึ้นมาจากภายนอกนั้นหาไม่ได้ มีอาการให้จับเชื่อมมัว สะบัดร้อนสะบัดหนาว ผอมเหลือง ถ้านานเข้าจะให้จุกแน่นหน้าอก ให้เอาเจียนน้ำลายเหนียว หอบสะอึกให้บวมเท่า ให้ลงเป็นหนองและโลหิตเน่า ให้ปวดบวมเป็นกำลังรักษายากนัก วินิจฉัยโรคจากอาการที่ผู้ป่วยเป็น หลักการรักษายใช้ยารักษา 3 ขนานด้วยกันคือ ขนาน 1 ถ้าจะแก้ เอาโคนไม้รวก โคนไม้ฤาษี โคนไม้ไผ่ป่า ยาข้าวเย็นทั้ง ๒ ขมิ้นอ้อย ขมิ้นชัน กระทบะแดง แก่นแสมทั้ง 2 แก่นขี้เหล็ก สิ่งละ 5 ตำลึง ใช้วิธีต้มให้กิน กินแก้ววัณโรคอันชื่อว่าดาวดาษฟ้า อันบังเกิดแก่กองอาโปธาตุนั้นหายดีนัก ขนาน 1 ข้าวเย็นทั้ง 2 สมอทั้ง

3 เปลือกตะเคียน เปลือกขี้ไต้ 2 เปลือกฝิ่นต้น สิ่งละ 2 ตำลึง 2 บาท ใช้วิธีต้มให้กินแก้วัณโรคที่ชื่อว่าดาว  
ดาษฟ้า ซึ่งยอดแตกออกไปแล้วนั้นให้หายดี ขนาน 1 ยาขับบุพโพ เอาเบญจขุมเห็ดเทศ ใบมะกะกา ข่าหลวง ใบ  
ส้มเสี้ยว มูลเหล็ก สิ่งละ 5 ตำลึง ใช้วิธีต้มให้กินตามอาการ

ในส่วนของความรู้ของหมอพื้นบ้าน หมอจำเนียร จันทร์สดีไส ชื่อที่หมอใช้เรียกชื่อโรคคือ มะเร็งต่อม  
น้ำเหลือง ไม่มีกลไกการเกิดโรค อาการ เกิดบริเวณลำคอด้านซ้าย หรือบริเวณรักแร้ด้านขวา บริเวณใด  
บริเวณหนึ่ง เป็นก้อนก่อนแล้วค่อยขยายจากนั้นจะบวมแดงและปวดไหลปลาร้า ตรงรักแร้ การวินิจฉัยโรค  
จากการซักประวัติ ดูจากอาการ การรักษาโดยการให้ยารักษาโรคมะเร็ง ตำรับยาฟ้าสดีไส รสยาเมาเบื่อ  
สมุนไพรรักษาประกอบด้วย ข่าเย็นเหนือ ข่าเย็นใต้ ขันทองพยาบาท ทองพันชั่งและอังกาบ เป็นต้น และ  
หลักการใช้ยาสมุนไพรรักษาในรูปแบบยาเม็ดแคปซูลบรรจุกระปุกละ 80 แคปซูล วิธีรับประทานครั้งละ 3-5  
แคปซูล วันละ 2 ครั้ง ก่อนอาหาร เข้า-เย็น

โรคทางแผนปัจจุบันคือ วัณโรคที่กระจายไปตามอวัยวะต่างๆทั่วร่างกาย (Disseminated  
tuberculosis) วัณโรคต่อมน้ำเหลืองต่อมน้ำเหลืองบริเวณคอไหปลาร้าและรักแร้เป็นตำแหน่งที่พบบ่อยที่สุด  
ของการสาเหตุที่ทำให้พบลักษณะเป็นฝีหรือแตกทะลุไปยังอวัยวะใกล้เคียงได้บ่อย เช่น ต่อมน้ำเหลืองบริเวณ  
mediastinum แตกทะลุเข้าหลอดอาหาร หรือหลอดลม ต่อมน้ำเหลืองในช่องท้อง อาจแตกเข้าสู่กระเพาะ  
อาหารหรือลำไส้ได้

Miliary tuberculosis การแพร่กระจายของเชื้อวัณโรคทางกระแสเลือด อาจทำให้เกิด miliary  
tuberculosis จะมีลักษณะรอยโรคเป็นจุดเล็กๆ จำนวนมากมายกระจายไปทั่วร่างกาย จากภาพรังสีทรวงอก  
ก็อาจเห็นจำนวนรอยโรคเป็นพุ่มๆจุด ลักษณะโรคแบบ miliary tuberculosis มักพบในทารกหรือเด็กเล็ก แต่  
ก็อาจพบได้ในคนทุกกลุ่มอายุ หากเชื้อวัณโรคมีการแพร่กระจายตามกระแสเลือด โดยอาจเป็นจากเชื้อบริเวณ  
caseous lesion แตกเข้าสู่กระแสโลหิตแล้วแพร่กระจาย

วัณโรคแบบแพร่กระจาย miliary tuberculosis มักพบร่วมกับภาวะโลหิตจาง, ไข้, น้ำหนักตัวลด,  
เม็ดเลือดขาวอาจต่ำหรือสูงก็ได้ ทั้งนี้เพราะว่าการพบ miliary nodules จากภาพรังสีทรวงอกนั้นพบค่อนข้าง  
ช้าในขณะที่เชื้อแพร่กระจายตามกระแสโลหิตมีมาก่อนหน้าแล้ววัณโรคระบบประสาทส่วนกลาง

วัณโรคของระบบประสาทส่วนกลางพบได้ประมาณ 5-10 % ของผู้ป่วยเอชไอวีที่มีวัณโรคส่วนใหญ่มัก  
เป็นแบบเยื่อหุ้มสมองอักเสบมีไข้ ปวดศีรษะ บางรายอาจมีภาวะการรู้สติเสียไป แต่ลักษณะแบบ  
tuberculoma ก็พบได้เช่นกัน วัณโรคที่อวัยวะอื่น ๆ ในผู้ป่วย Disseminated TB การเพาะเชื้อจากปัสสาวะ  
จะพบเชื้อเป็นส่วนใหญ่ว่าต่อมวัณโรคบริเวณใดกลับพบไม่มาก



ตารางที่ 1 สรุปรูปโรคที่หมอจำเนียร จันทรสไส สามารถวินิจฉัยได้ และตำรับยาที่ใช้ ดังนี้

ลำดับที่	ฝิในคัมภีร์ทิพย์มालา	โรคที่หมอพื้นบ้านวินิจฉัย	ตำรับยาที่ใช้
1	ฝิปลวก ฝิกุตะนาราย ฝิมานทรง	ฝิท้อง	ใช้สมุนไพรมะเขือเทศ 1 ส่วน เทียนดำ 4 ส่วน ยาข้าวเย็นทั้ง 2 สิ่งละ 10 ส่วน กระเทียม 11 ส่วน ต้นสาบเสือทั้งต้นทั้ง ราก 6 ส่วน
2	ฝิอนุธรวาต	โรคมะเร็งต่อมน้ำเหลือง	สมุนไพรมะเขือเทศ เม้าเปื้อ ใช้สมุนไพรมะเขือเทศ หัวยาข้าวเย็นทั้ง 2 เป็นหลัก ใช้เสมอภาค
3	ฝิภาช ฝิธสุตร	กระดูกทับเส้น	ใช้หญ้าหมอน้อยต้มกับหัวยาข้าวเย็นเหนือ ข้าวเย็นใต้เสมอภาค
4	ฝิรวงผึ้ง ฝิมะเร็งทรง ฝิธนูทวน	โรคตับแข็ง	ใบปลิงกาสาต้มกับหัวยาข้าวเย็นเหนือ ข้าวเย็นใต้ เสมอภาค
5	ฝิสวรรณเศียร	เนื้องอกที่ศีรษะ	ตำรับยาฟ้าสาดใส
6	ฝิราหูกลืนจันทร์	มะเร็งที่ลำคอ หรือต่อมทอนซิลอักเสบ	ใช้สมุนไพรมะเขือเทศ เบบูนจาณี เปลือกทับทิม ผนกับฝาระมี เสมอภาค
7	ฝิฟองสมุทร	มะเร็งที่คอ	สมุนไพรมะเขือเทศ เอาใบฝ้ายแดง ใบฝ้ายเทศ ใบผักเป็ดแดง ขมิ้นอ้อย น้ำตาลทราย ผนผสมปูนแดงแล้วทาบริเวณที่เป็น
8	ฝิครีกรต	มะเร็งลิ้น	ตำรับยาฟ้าสาดใส
9	ฝิอุระคะวาต	มะเร็งกระดูกสันหลัง	ตำรับยาฟ้าสาดใส
10	ฝิอัคนีสุทวาต	มะเร็งกระเพาะปัสสาวะ หรือนิว	รากลำเจียก รากหญ้าคา เถาวัลย์เปรียง ยาข้าวเย็นทั้ง 2 แก่นแสมทั้ง 2
11	ฝิดาวดาชฟ้า	มะเร็งต่อมน้ำเหลือง	ตำรับยาฟ้าสาดใส

จากตารางข้างต้น ฝิในคัมภีร์ทิพย์มालามีทั้งหมด 19 ลักษณะโรค มีตำรับยาทั้งหมด 81 ตำรับ ฝิในคัมภีร์ทิพย์มालาที่หมอพื้นบ้านวินิจฉัยได้ 16 ลักษณะโรค เมื่อรวมแล้วได้ 11 ลักษณะโรค มีตำรับยาทั้งหมด 8 ตำรับ ฝิในคัมภีร์ทิพย์มालา 3 ลักษณะโรคที่หมอพื้นบ้านไม่สามารถวินิจฉัยได้ ได้แก่ 1) ฝิยอดคคว่า หมอพื้นบ้านกล่าวว่าเป็นโรคที่อันตรายต่อผู้ป่วยจึงควรรีบเข้าหาแพทย์แผนปัจจุบันโดยเร็ว 2) ฝิมะเร็งทรง หมอพื้นบ้านไม่สามารถวินิจฉัยโรคได้เนื่องจากไม่เคยรักษามาก่อน 3) ทันตะกฐฐัง หมอพื้นบ้านไม่สามารถวินิจฉัยโรคได้เนื่องจากไม่เคยรักษามาก่อน

## 7. อภิปรายผลการวิจัย

### 7.1 สรุปผลการดำเนินงาน

#### 1) ชีวิตประวัติและภูมิหลังของแพทย์พื้นบ้านของหมอจำเนียร จันทรสไส

หมอจำเนียร จันทรสไส ปัจจุบันอายุ 82 ปี เป็นหมอพื้นบ้านมาแล้ว 45 ปี เริ่มแรกศึกษาสมุนไพรมาน จากบรรพบุรุษในสมัยเด็ก หลังจากออกจากงานที่ทำประจำ จึงหันมาสนใจการรักษาผู้คนโดยใช้สมุนไพรมะเขือเทศได้ไปลงทะเบียนรับมอบตัวศิษย์ ได้รับหนังสือเกสัชกรรมไทยมาศึกษาเอง และศึกษาจากครูบาอาจารย์

แพทย์แผนไทย จึงสอบได้ใบประกอบวิชาชีพด้านเภสัชกรรมในปี พ.ศ.2518 ตนจึงไปศึกษาด้านเวชกรรมไทยที่ วัดโพธิ์ และศึกษาจากหนังสือเวชกรรมโบราณ1 และเวชกรรมโบราณ2 ศึกษาอยู่หลายปีจนได้ใบประกอบ วิชาชีพด้านเวชกรรมมาในปี พ.ศ.2526 ได้ไปเป็นผู้คุมร้านยาที่ซียมมงคลเภสัช พร้อมกับขึ้นทะเบียนยาให้ และ หลังจากนั้นได้ออกมาผลิตยาสมุนไพรแบบแคปซูลด้วยตนเองพร้อมกับรับรักษาโรคต่างๆไปด้วย โดยคนไข้ส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านละแวกนั้น ประชาชนในอำเภอและจังหวัดที่ใกล้เคียง เคยได้รับการรับเชิญเป็นวิทยากร ทางเภสัชกรรมไทยและเวชกรรมไทยให้กับวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดพิษณุโลกใน พ.ศ.2543 - พ.ศ.2553 และเคยได้รับการรับเชิญจากสาธารณสุขจังหวัดพิษณุโลก เป็นวิทยากรเกี่ยวกับการใช้ยาสมุนไพร ในการรักษาโรคต่างๆ ให้กับชาวบ้านในจังหวัดพิษณุโลกและจังหวัดใกล้เคียง เช่น จังหวัดสุโขทัย หลายครั้ง และระยะเวลาการเป็นหมอพื้นบ้านหมोजำเนียร จันทรสไส ก็ได้รับโล่เกียรตินิยมมากมาย

## 2) องค์ความรู้เรื่องฝึในคัมภีร์ทิพย์มालาของหมोजำเนียร จันทรสไส

หลักการเรียกชื่อของคัมภีร์ทิพย์มालาจะเรียกชื่อที่สอดคล้องกับธรรมชาติ เช่น ฝิราหูกลืนจันทร์ ฝิพอง สมุทร และการเรียกชื่อที่สอดคล้องกับส่วนของร่างกายที่เป็นโรค เช่น ฝิทันตะกฐฐัง ฝิทันตะมุลาเป็นส่วนใหญ่ ส่วนหลักการของหมอพื้นบ้านชื่อที่หมอใช้เรียกชื่อโรคจะสอดคล้องกับส่วนของร่างกายที่เป็นโรคและ สอดคล้องกับชื่อโรคทางแผนปัจจุบัน เช่น โรคมะเร็งต่อมน้ำเหลือง โรคกระดูกทับเส้น กลไกการเกิดโรคใน คัมภีร์ทิพย์มालาไม่ปรากฏกลไกการเกิดโรค ส่วนองค์ความรู้ของหมอพื้นบ้าน จะมีกลไกการเกิดโรคเพียงแค ในบางโรคและจะไปในทิศทางที่ใกล้เคียงกับโรคทางแผนปัจจุบัน อาการโรคของคัมภีร์ทิพย์มालาส่วนใหญ่โรค ที่อาการต่างกันแต่เป็นในส่วนของร่างกายเดียวกัน จะใช้ชื่อเรียกต่างกัน ลักษณะของอาการจะอธิบายอาการสำคัญ แต่จะมีอาการอื่น ๆ ร่วมด้วย เช่น ทำให้เจ็บหน้าอกตลอดส้นหลัง ให้ปวดเมื่อยทุกข้อทุกกระดูก ให้ท้องอืด ปวดกลางคืนมากกว่ากลางวัน ส่วนองค์ความรู้ของหมอพื้นบ้านโรคที่เป็นในร่างกายส่วนเดียวกัน จะใช้ชื่อเรียก ที่เหมือนกัน ลักษณะของอาการจะเน้นอธิบายเฉพาะอาการสำคัญและจุดที่เป็นโรค เช่น เป็นก้อนแล้วจะค่อยๆ ขยาย จากนั้นจะบวมและปวดตรงไหปลาร้า ตรงรักแร้ หลักการวินิจฉัยของคัมภีร์ทิพย์มาลาจะมีลักษณะคือ จะวินิจฉัยโรคจากอาการที่ผู้ป่วยเป็นแต่จะเป็นเกี่ยวกับวัณโรคและมะเร็งเท่านั้น ส่วนของหมอพื้นบ้านจะ วินิจฉัยโรคจากอาการที่ผู้ป่วยเป็นแต่จะไม่เป็นเฉพาะวัณโรคและมะเร็งเท่านั้นแต่จะเป็นโรคอื่นด้วย เช่น โรค ตับแข็ง หมอนรองกระดูกทับเส้น หลักการรักษาโรคของคัมภีร์ทิพย์มาลาคือใช้การรักษาโดยใช้ตำรับยาที่มี หลายขนานและวิธีการใช้ยาที่ต่างกัน ของหมอพื้นบ้านมีหลักการรักษาที่ใช้สมุนไพรตั้งแต่ 2 ชนิด ไปจนถึง 5 ชนิดเท่านั้นและมีวิธีการใช้ที่ไม่ยุ่งยาก สมุนไพรที่พบการใช้มากที่สุดคือ ข้าวเย็นเหนือและข้าวเย็นใต้ หลักการใช้ยา สมุนไพร ของคัมภีร์ทิพย์มาลา จะมีการนำไปต้มกิน กินหลังดอง พอกฝีข้างนอกให้ตรงยอดฝี ฝนเอาเท่ากัน ละลายสุราให้กิน ปรงลงในน้ำมันให้กิน บดด้วยสุราทาข้างนอก บดทำแท่ง ต้มด้วยสุรากิน แต่ส่วนใหญ่ไม่มี รายละเอียดของระยะเวลาในการทำยาการใช้ยา และยา 1 หม้อควรใช้ได้กี่ครั้ง องค์ความรู้ของหมอพื้นบ้าน มี การต้มกิน การกินเป็นแคปซูล และการฝนแล้วนำไปทา แต่จะมีการบอกรายละเอียดการทำยา และการใช้ยา อย่างชัดเจน ในคัมภีร์ทิพย์มาลาจะมีทั้งหมด 19 ลักษณะโรค ส่วนของหมอพื้นบ้านจะวินิจฉัยได้เพียง 16 ลักษณะโรค ใน 3 ลักษณะโรคที่ไม่สามารถวินิจฉัยได้ ได้แก่ 1) ฝิยอดคว่า หมอพื้นบ้านกล่าวว่าเป็นโรคที่ อันตรายต่อผู้ป่วยจึงควรรีบเข้าหาแพทย์แผนปัจจุบันโดยเร็ว 2) ฝิเมะเร็งทรวง และ 3) ฝิทันตะกฐฐัง

หมอฟันบ้านไม่สามารถวินิจฉัยโรคได้เนื่องจากไม่เคยรักษามาก่อน ตำรับยาของคัมภีร์ทิพย์มาลา มีทั้งหมด 81 ตำรับ ของหมอฟันบ้าน มีทั้งหมด 8 ตำรับ ตำรับที่มีหัวยาข้าวเย็นเหนือและข้าวเย็นใต้เป็นส่วนประกอบมี 6 ตำรับ

## 7.2 อภิปรายผล

หมอจำเนียร จันทรสถไส เป็นหมอฟันบ้านมาแล้ว 45 ปี โดยเป็นหมอฟันบ้านที่มีการใช้สมุนไพรในการรักษาโรคให้กับผู้ป่วยที่มาหา สอดคล้องกับ ภาลณี เชื้อวงศ์พรหมและคณะ (2556) องค์ความรู้หมอฟันบ้าน ณ ศูนย์บำบัดทุกข์สร้างสุขภาพชุมชน ตำบลวังแสง จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ส่วนใหญ่หมอฟันบ้านมีประสบการณ์ในการรักษาอย่างน้อย 20 ปี พบหมอฟันบ้านประเภทหมอยาสมุนไพรมากที่สุด (ร้อยละ 51.02) ชื่อที่หมอใช้เรียกชื่อโรค กลไกการเกิดโรค อาการของโรค หลักการรักษาและหลักการใช้สมุนไพร หมอฟันบ้านล้วนได้จาก บรรพบุรุษ ศึกษาจากอาจารย์แพทย์แผนไทย และจากการศึกษาในตำราต่างๆด้วยตนเอง จนกลายเป็นองค์ความรู้ที่นำไปรักษากับผู้ป่วยจริง สอดคล้องกับ พรทิพย์ แก้วชิน และคณะ (2558) การศึกษาภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านในเขตอำเภอ วังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ศึกษาผลการวิจัย พบว่า แพทย์พื้นบ้านทั้งหมด 19 คนที่ศึกษามีความรู้ที่ได้รับมาจากการสืบทอดจากบรรพบุรุษและประสบการณ์จากครูผู้มีประสบการณ์ ประกอบกับศึกษาด้วยตนเองจากตำราการแพทย์พื้นบ้าน โดยตำราที่ใช้ประกอบการศึกษาเป็นตำราเกี่ยวกับการรักษาโรคต่างๆ ด้วยการใช้สมุนไพร หลักการรักษาของที่เน้นการรักษาโดยใช้ตำรับยา และสมุนไพรเพียง 2-5 ชนิด สอดคล้องกับ อัจฉรา สุ่มงเกษตร และคณะ (2559) องค์ความรู้ภูมิปัญญาของหมอยาพื้นบ้าน : กรณีศึกษา อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ ศึกษาผลวิจัย พบว่า องค์ความรู้ภูมิปัญญาในการรักษามีการใช้สมุนไพรพบมากที่สุด หมอยาพื้นบ้านมักจะใช้สมุนไพรรักษาชนิดใดชนิดหนึ่งที่เฉพาะเจาะจง และผสมผสานสมุนไพรหลายชนิดตั้งแต่ 1 ชนิดขึ้นไปจนถึงจำนวน 6 ชนิด การใช้ตำรับยาฟ้าสวดไสในการรักษาโรคมะเร็ง สอดคล้องกับ ชนิตา ทอดสนิทและคณะ (2560) ภูมิปัญญาการรักษาโรคมะเร็งของแพทย์พื้นบ้าน : กรณีศึกษา นายจำเนียร จันทรสถไส พบว่า การรักษาโรคมะเร็งโดยการใช้ยาตำรับฟ้าสวดไส นั้นมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่เป็นรูปธรรม มีผู้ป่วยที่ได้รับการรักษาจนหายขาดและมารับการรักษาอย่างต่อเนื่อง การใช้ยาสมุนไพรที่เน้นไปที่ยาข้าวเย็นเหนือและข้าวเย็นใต้ สอดคล้องกับ ฐานข้อมูลเครื่องยาสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ระบุว่า ตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี : ใช้หัวข้าวเย็นเหนือข้าวเย็นใต้ในยาตำรับ นำมาต้มน้ำดื่ม แก้มะเร็ง

## 8. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

### 8.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

1) ควรส่งเสริมให้ทางวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดพิษณุโลก ส่งเสริมการศึกษาของนักศึกษาเกี่ยวกับวิจัยหมอฟันบ้านในหลายๆพื้นที่

### 8.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ในการศึกษาครั้งต่อไปควรมีการศึกษาฤทธิ์ต่างๆของตำรับยา
- 2) ในการศึกษาครั้งต่อไปควรมีการทดลองทางคลินิก การใช้ตำรับยาสมุนไพรกับผู้ป่วยจริง

## 9. เอกสารอ้างอิง

ชนิดา ทองสนิทและอรญา ใจกล้า. (2560). ภูมิปัญญาการรักษาโรคมะเร็งของแพทย์พื้นบ้านกรณีศึกษา นายจำเนียร จันทรสดใส. วารสารการประชุมวิชาการระดับชาติ ด้าน วิทยาศาสตร์สุขภาพ.1

พยาบาลหน่วยรังสีรักษาและมะเร็งวิทยาภาควิชารังสีวิทยา คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี. (2562). มะเร็งลำไส้ใหญ่. สืบค้น 5 สิงหาคม 2563, จาก <https://med.mahidol.ac.th>

พรทิพย์ แก้วชินและนฤทธิ์ พลสูงเนิน. (2558). การศึกษารูปแบบการศึกษาภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านในเขตอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา. การประชุมวิชาการและเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ. (2),135-144.

ภาลณี เชื้อวงศ์พรหมและคณะ. (2556).องค์ความรู้หมอพื้นบ้าน ณ ศูนย์บำบัดทุกข์สร้างสุขภาพชุมชนตำบลวังแสง จังหวัดมหาสารคาม.(5),118-135.

รัชณี จันทร์เกษและคณะ. (2559). สถานการณ์การใช้บริการการแพทย์แผนไทยปี 2552 2554 และ 2556. วารสารวิจัยระบบสาธารณสุข.10(2),103-116.

รุจิณาถ อรรถสิษฐ. (2552). สถานภาพและทิศทางการวิจัยภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพ. กรุงเทพฯ:กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกกระทรวงสาธารณสุข.

โรงเรียนแพทย์แผนโบราณ. (2375). ตำรายา ศิลาจารึกในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) พระนคร พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้จารึกไว้ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๕ ฉบับสมบูรณ์ . นายพิณิจ อยู่สำราญ.

สถาบันการแพทย์แผนไทยม กระทรวงสาธารณสุข. (2543). รวมบทคัดย่องานวิจัยการแพทย์แผนไทยและทิศมหาวิทยาลัยมหิดล

อัจฉรา สุ่มังเกษตรและคณะ. (2559). องค์ความรู้ภูมิปัญญาของหมอยาพื้นบ้าน:กรณีศึกษา อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์.วารสารวิจัยสมาคมห้องสมุด. 9(2),88-104.